

A TERHESÉGHEZ ÉS KISGYERMEKKORHOZ KÖTŐDŐ HIEDELMEK ÉS SZOKÁSOK FÜZESGYARMATON

– Laurinyeczne Sinkó Rozália –

Füzesgyarmaton – ahogyan az ország egész területén – az emberélet fordulóihoz tapadó hiedelem – és szokáskör fennmaradásában a hiedelemrendszer egészéhez viszonyítva lassabb visszaszorulást tapasztalhatunk. A szüléshez és kisgyermekkorhoz kötődő hiedelmek viszonylagos stabilitása, terepmunka során való jó megközelíthetősége több társadalmi, lélektani tényező együttes hatásából fakad: részint az átmeneti életszakaszokban, krízis helyzetekben kicsúcsosodó bizonytalanság, racionális kiszámíthatatlanság örök emberi élményéből, másfelől abból, hogy a hagyományozódás feltételei kedvezőbben alakultak a közösségi normák, rítusok betartásában és megkövetelésében élenjáró idősebb asszonyok között, akik a szigorúan regulázott családi munkamegosztásban a várandós és kisgyermekes anyákat felügyelték, irányították, tehát a mágius gyakorlat átadásában, megőrzésében egészen az 1950-es évek közepéig, az otthon történő szülés befejezéséig, a szülőotthonok általánossá válásáig meghatározó szerepet tölthettek be.¹

A kutatási témánkat érintő irracionális elképzelések és cselekmények napjainkban túlnyomórészt memorátókból, élménytörténetekből, hiedelemmondákból tárulnak elénk, s ezek a bába rontó tevékenységéről, illetve rontáshárításról szóló hiedelemszövegek az emberfeletti erejű lényekkel kapcsolatos mondacsoport eleven, kiterjedt ágai.²

A hagyományörzésben meghatározó zárt táji kapcsolatrendszerre hívta fel figyelmünket Bencsik János hét Szeghalom vonzáskörzetébe tartozó sárréti település – köztük a nagysárréti Füzesgyarmat – 1790 és 1828 közötti endogám és exogám házassági viszonyait vizsgálva. Ebben az időszakban a férfiak körében meglévő 77.7%-os endogám – a településen belül létrejött – házassági gyakorlat mellett mindössze egyötöd arányú a külső, exogám házassági kapcsolat, s ezen belül mind a nők, mind a férfiak esetében a Szeghalomban, illetve Biharnagybajomban és környékén kötött házasságok fordulnak elő legnagyobb számban.³ Füzesgyarmat 18. századi demográfiai és gazdálkodási sajátosságait taglalja Kereskényi Miklós mértékadó történeti tanulmánya, melyben a község kontinuitása mellett foglal állást, szerinte – a szomszédos Szeghalomhoz hasonlóan – „az elpusztult helység romjait lakói egy-két évnél hosszabb időre nem hagyhatták el”.⁴ A korábban életerős, jól működő faluközösség református papja és Vida nevű bírása 1705 után hamarosan visszatértek és újjászervezték községük közigazgatását. A nagykiterjedésű, 36000 hold területű település újranepestítői jórészt már korábban kapcsolatban álltak Füzesgyar-

¹ Kapros Márta, 1990. 30.

² Nagy Ilona, 1988. 141.

³ Bencsik János, 1985. 123–124.

⁴ Kereskényi Miklós, 1989. 453.

mattal; a betelepülők származási helyei között kimagaslóan a sárréti, illetve bihari falvak vezettek, s az átköltözés meghatározó szempontja – amit a Bencsik János által elemzett exogám házasságkötéseknél – a földrajzi közelség, az egy napi járóföldön belüli távolság, tehát a 18–19. századi füzesgyarmati lakosság döntő hányada a Sárrét távolabbi–közelebbi falvaiból költözött át.⁵

Gacsári István tudós hajlandóságú református prédikátor fontos, helytörténeti forrásértékű 1838–as községkrónikájában⁶ feltüntette a törzsökös és bevándorolt családokat, a 107 család adatait egyéb összeírásokkal összevetve Kereskényi Miklós demográfiai számításai szerint az 1838–beli füzesgyarmati népesség

62%–a 1770 előtt
6%–a 1770–1787 között
10%–a 1787–1804 között
22%–a 1804 és 1838 között telepedett le a községben.⁷

Füzesgyarmat 18. század első felében betöltött megyebeli jelentőségére vall, hogy 1716 áprilisában itt ülésezett a vármegye törvényszéke Komáromy Csipkés György elnökletével Dobozi Sánta Mátyásné boszorkánypere ügyében.⁸ Bár a 18. század végére előkelő megyei helyéről visszaszorult, 1803–ra kivívta a mezővárosi rangot, s közel hetven évig megőrizte a békési Sárrét települései sorában egyedülálló címet.

A füzesgyarmati népeletkutatás palettáján elenyésző az emberélet fordulóira vonatkozó szokás-, és hiedelemközlés, ellenben számottevő a jeles napi adatok száma.⁹ Ez a hangsúlyeltolódás jellemző a Kis–Sárrét falvainak főbb folklórforrásaira, melyek közül vizsgált témánk szempontjából kiemelkedő Grynaeus Tamás vésztői hiedelmeket ismertető tanulmánya,¹⁰ valamint Kocsisné Szirmai Fóris Mária körösladányi lakodalomleírása.¹¹ A szomszédos Hajdú–Bihar megye negyedszázada örvendetes módon gyarapodó város– és községmonográfiáinak – például Báránd,¹² Berettyóújfalu,¹³ Biharnagybajom,¹⁴ Sárrétudvari,¹⁵ hogy csak a sárréti településekről szóljunk – mindegyike egy-egy tanulmányt szentelt az életfordulók néprajzának. Máig példaértékűen rendszerezte Dr. Madar Ilona szülőfaluja, Sárrétudvari hiedelemanyagát.¹⁶ Tájunk néphitkutatásának elengedhetlen vezérfonala Szücs Sándor munkássága.

⁵ Kereskényi Miklós, 1989. 465.

⁶ Gacsári István, 1838.

⁷ Kereskényi Miklós, 1989. 467.

⁸ Csákabonyi Kálmán, 1960. 7.

^{9/a} Schwalm Edit, 1975.

^{9/b} Martyn Emília, 1989.

^{9/c} Borbíró Lajos, 1997.

¹⁰ Grynaeus Tamás, 1965.

¹¹ Kocsisné Szirmai Fóris Mária, 1965.

¹² Bartha Elek, 1985.

¹³ Szalay Emőke–Szatmári Ibolya, 1981.

¹⁴ Bartha Elek, 1992.

¹⁵ Madar Ilona, 1993.

¹⁶ Madar Ilona, 1967.

Párválasztás

A házasságkötés, családdá válás feltételeit, a közösségen belül a gyermekekhez való viszonyt mindenkor az adott gazdasági, társadalmi feltételek határozzák meg. Ezzel együtt azonban: „Az emberi élet három nagy szüksége a születés, házasság és halál, mellyel a maga módján minden ember szembenéz. A vallás, a költészet és tudomány örök forrása a létnek ez a hármasság titka, amely a népnél nem csupán családi esemény, anyakönyvi tény, nem orvosi, illetőleg jogi művelet, mint a modern városlakó embernél, sokkal több ennél: misztikus kényszerűség, a közösség ünnepe, amely ősi, kultikus színezetéből mai napig is sokat megőrzött.” foglalta össze - az emberöltővel ezelőtti füzesgyarmati viszonyokra érvényes néprajzi szempontokat - Bálint Sándor.¹⁷

Füzesgyarmaton a párválasztásban századunk első évtizedeiben a vagyoni, társadalmi hovatartozáson túl a falurészek elkülönülése is szerepet kapott. A leány- és legényélet társadalomnéprajzi vonatkozásairól, szokásairól B. Szűcs Irén végzett átfogó néprajzi vizsgálatot településünkön, s a már vázolt jelentős területi endogámia mellett a vallási és foglalkozási endogámiára hívta fel figyelmünket.¹⁸ A fiatalok szigorúan zabolázott, jórészt közösségi munka- és szórakozási alkalmakon, mint például a *cuharé*, *fosztóka*, *fonóka* és kútra járás, ismerkedtek meg egymással, szemelték ki a párnak valót.

Falunkban a lányhoz járás, udvarlás hagyományos napjai: a szerda s a szombat voltak, majd az 1920-as évektől mindinkább a vasárnap is. Megszégyenítették azt a legényt, aki más időpontban látogatta meg kedvesét, például szótlanul ajtót nyitottak előtte, vagy hagymát dugtak a kabátja zsebébe. A párválasztásban, házasságkötésben a szegényebb sorsúaknál nagyobb súlyt kapott a fiatalok egymás iránti vonzalma, mint vagyonosabb kortársaiknál. Általános vélekedés a társadalmi keretek által predesztinált házassági kapcsolatokról: „*Suba a subához, guba gubához illik*” vagy „*Megtalálja zsák a foltját.*”¹⁹ „*Ha szegény legény vett el gazdag lányt, úgy mondogatták az öreg cselédek: nem illik bokréta gyűrött süveg mellé.*”²⁰ Nagyobb megértéssel fogadták, ha a lány „jól ment férjhez, módosabb társat választott.” A házasság optimális életkorának a tizenhét-tizenkilenc évet tartották: „*A lánynak menni kell, ha kéri, mert vénlány marad.*” A lánynak az a sorsa, hogy tizennyolc éves korára férjhez menjen, „*bekössék a fejét.*”²¹ Legényeknél többnyire a katonaidő letöltése utáni éveket a, huszonnégy-huszonöt esztendőskort tekintették megfelelőnek: „*Úgy mondta apám, akinek a házasságra huszonöt éves koráig esze nincsen, negyvenéves koráig háza nincsen, abból semmi se lesz.*”²² – fogalmazták meg szinte szólással tömörítve adatközlőim az íratlan szabályokat.

Módosabbaknál a lányok és a legények összeboronálásában, a szülők közötti vagyoni örökösödési feltételek tisztázásában, a házasság létrejöttében tekintélyes, jöbészédű idősebb asszony, nemegyszer bába, ún. kerítő, kommandáló, gyalogsátán működött közre.

A házasságon kívül teherbe esésért kizárólag a hajadonokat hibáztatták, hiszen az erkölcsi normák megszegése mindig szigorú megrovást vont maga után nők esetében, míg a legények rendbontásait elnézőbben, erőfitogtató virtuskodásként fogadták. Gyűjtőhe-

¹⁷ Bálint Sándor, 1943.

¹⁸ Szűcs Irén, 1989.

¹⁹ Nagy István, 1934. közlése

²⁰ Pikó Sándorné, 1913. közlése

²¹ Lovas Regina, 1940. közlése

²² Nagy Sándor, 1925. közlése

lyünkön általános, országszerte ismert indoklás szerint: „A legény, ha kalapjába szarik és a fejébe húzza, akkor is legény marad.”²³ „Nem kószolgatták egymást a fiatalok, úgy tartották, a lány az legyen lány.”²⁴ A megesett lány szülei a házasságkötés reményében, a fattyú–szülés szégyenét elkerülendő megkövették a legény szüleit, amennyiben meg-egyeztek és elvállalta a fiú törvénytelen magzatát, gyermekét, esketéskor a menyasszony nem ölthette magára az ilyenkor szokásos fehér ruhás, fátylas, koszorús lakodalmi viseletet, „megesett lány fején kigyullad a fátyol, megbünteti az Isten.”

Házassági szándék megbeszélése után rendszerint vasárnap délután egymaga állított be a legény a lányos házhoz ünneplő ruhában, felvirágozott bottal és kalapban. „Kedves néném, bátyám” kezdetű, kötött formájú köszöntővel kérte meg kedvese kezét. A szűk körű *kézfogón* jegyajándékként századunk első évtizedeiben kézzel varrott, hímzett jegy-kendőt adtak egymásnak, csak az 1930–as évektől terjedt el gyors ütemben a *karikagyűrű* adományozása. Az eljegyzést a vőlegény katonai szolgálatától függően olykor évekig történő jegyben járás követte, a jegyváltásban – főként a lányos szülők – a fiatalok együtt maradásának biztosítékát látták.²⁵

A lakodalom szerencse- és termékenységvarázsló mozzanatai

A lakodalom időpontja a gazdasági élet szükségleteihez igazodott, döntő arányban őszre esett, mikor „kiforrt a bor”, volt kenyér és aprójószág bőven. „Nyári menyasszony, téli kutya nem marad meg” – rögzítették szólásban az egykori rendet.

A lakodalmi előkészületek és kiadások jelentős részét a vőlegény keresztapja állta, őt kérték fel násznagynak, esküvői tanúnak, a násznagyok vezették a lakodalmi menetet, s gondoskodtak az ünnepi események zavartalanságáról.

A mágikus világszemlélet alapján a cselekmény kezdete magában foglalja annak egész további kimenetelét, e gondolat jegyében a lakodalmat az átmeneti rítusok sora fonta körül, melyekből máig számos termékenységvarázsló, bőséget, szerencsét biztosító eljárás él Füzesgyarmaton, bár jórészt funkcióját veszített, kiüresedett tartalmú, tréfás, szórakoztató szokáscselekvéssé szelődülve.

A lakodalmas sereg jobbra indult a háztól a templomi szertartásra és ellenkező irányban, másik úton tért vissza. Balszerencsés előjelnek vélték, ha esketés idején esett az eső, mondván: sírós lesz az asszony, szomorúan alakul a fiatal pár élete. Úgyszintén kedvezőtlen jelentésűnek tartották, ha másik lakodalmas menettel találkoztak szembe, vagy halottas kocsit keresztezte a násznép útját.

A vőlegény kabátja zsebébe idősebb asszonyok észrevétlenül lencsét, borsót csúsz-tattak, újabban aprópénzt rejtettek, hogy soha ne nélkülözzön. Hasonló indokkal adtak pénzt a menyasszonynak, amit kölcsönként zsebkendőbe kötött.

A falu külső részein – például Görbeszigeten – elzárták, olykor csak jelképesen ma-dzaggal elkötötték az utat, próbára téve a vőlegény életrealitását, ügyességét, aki rendszerint a násznagy segítségével háritotta el az akadályt.

A templomból utcára érkező pár elé virágszirmokat szórtak, Kertésszigeten búzát hintettek, hogy áldott életük legyen, illetve bővelkedjenek kenyérben. A lakodalmas bá-

²³ Hegedűs András, 1923. közlése

²⁴ Makra Sándorné 1912. közlése

²⁵ Bíró Imréné, 1934. közlése

mészakodók közül az asszonyok karon ülő fiúgyermeket nyújtottak az újasszony kezébe, miközben azt mondták: „Szaporodjatok, mint a csicsóka! Sok gyereketek legyen!”

Az ifjú pár esketést követő első útja a férj szüleihez vezetett, legtöbbször leendő otthonukba, ahol a menyecske a vőfély által megtanított, nyolc–tíz soros, „Kedves apám, anyám” megszólítású, befogadását kérő rigmussal köszöntötte új szüleit. Ha a hagyományokhoz híven seprút, szemetet vagy pénzt löktek elé a küszöbre, gyors mozdulatokkal jelezte serénységét.

A lakodalmi étkezésnél napjainkban is egyértelmű termékenységvarázsló szexuális szimbólumokkal találkozunk, ilyen a menyasszony elé helyezett, nyakkal felfelé állított kakasfej, a két főtt krumpli vagy főtt tojás közt kiemelkedő birka- vagy malacfarok, amelynek lefojtására biztatja tréfás versével az új párt vőfélyük. Füzesgyarmaton a lakodalmi cseréptörésnek – amit a szomszédos bihari falvakban szerencsebiztosításként éppen szándékosan idéztek elő – baljós jelentést tulajdonítottak.

A 19. században még napokig elhúzódó lakodalom a házaspár életének legpompásabb, megismételhetetlen ünnepe volt. Ezután a fiatalok általában a férj szüleihez költöztek, kivéve az árvákat vagy több testvérrel rendelkezőket, akik feleségük családjánál laktak; őket különösen férfitársaságban „kibeszállták”, anyósuralommal és „asszony hordja a kalapot” –ítélettel bélyegezték.

Családi élet

A menyecske mindennapjai alapvetően anyósához fűződő viszonyától függtek, tiszteletet és engedelmisséget vártak tőle. Előfordult, hogy a követelményeket nehezen viselő fiatalasszony haza kívánt költözni szüleihez, akik visszautasították, a házasság Istentől való eltérhetetlen kötelékére hivatkozva. Általános érvelés volt a panaszokra: „Amilyen rózsát szakítasz, olyat szagolsz”. Az új asszony „anyósa keze alá dolgozott”. Hozománya nemegyszer kiszorult a szobából, bár holmijával szabadon rendelkezett, munkaerejével, időbeosztásával nem. Egyik idős asszony adatközlőm például egy szobában hált kisgyermekével és urával, annak szüleiével, eladósorban levő lánytestvérével és öccsével. A fiatalok magától értetődően az önálló életvitel, gazdálkodás feltételeinek megteremtésére törekedtek. Az 1920-as 30-as évekre háttérbe szorult a hagyományos nagycsaládforma, amelyben több generáció élt „egy kenyéren”, egy fedél alatt, s a patriarchális kiscsalád került előtérbe.

A gyermek mindenekelőtt a család folytonosságát, az önellátó paraszti gazdaság számára nélkülözhetetlen munkaerőt jelentette, idős szüleinek pedig gondoskodó támaszt, vigaszt nyújtott. „Egy gyermek nem gyermek” – idézték gyakran. Adatközlőim többsége századunk első harmadában maga is hat-nyolcgyermekes családban nevelkedett, természetesnek tekintette a nagyobb létszámú családokat. A második világháborút követően – az országos tendenciának megfelelően – községünkben is a kétygyermekes családmódel vált uralkodóvá. A gyermektelen családokat sajnálat övezte, az asszonyok meddőségét, a férfiak *magtalanóságát* Isten büntetéseként fogadták. A várva várt vagy nehezen született egyetlen gyermek elvesztése együttérzést váltott ki a falubeliektől, az ilyen eseteket évtizedekig emlegették.

Fogamzásgátlás

A házasság első évében általában megszületett a gyermek, azonban nem bántódtak, ha csak két-három év elteltével jött világra az utód, a meddőség gyanúja csak ezt követően merült fel. „*Akkor jó a gyerek, ha már meg van vetve a fejük alja, van egy kis sajátjuk.*”²⁶ A gyermek megszületésével lett a fiatal házaspár a közösség teljes értékű családja, ettől kezdve tekintették egyenrangú családfőnek az apát. „*Hány családod van?*” – kérdezik ma is.

Az új házások nem védekeztek a teherbe esés ellen, a második, főként harmadik gyermek érkezése után nőtt a szülések közötti időtartam. Bár adatközlőim nem szívesen nyilatkoztak a védekezésről, burkolt megfogalmazásaikból kiderül hogy, ismerték és alkalmazták a fogamzásgátlást, például a megszakított közösülést, mosakodást: „*Az ügyes asszony elkapta a farát.*” „... még mosakodni se lehetett, mert ott volt az anyós, nem vihették be a lavórt.”²⁷

A gyermekszám általában fordítottan arányos a vagyoni helyzettel.²⁸ A tehetősek polgárosultabb életvitelében természetes volt a születéskorlátozás.

Magzatelhajtásra elsősorban a leányanyák és meglelt korú asszonyok kényszerültek, akik felnőtt gyermekeik előtt restellték terhességüket. A vetélés érdekében a családon belül átörökített házi praktikákat alkalmazták: sós, forró vízbe ültek, élesztős pálinkát ittak, leugráltak a padlásfelfjáróról, *fehértályva* gyökerével (*Athea officinalis*), *nadragyagyökérrel* (csattanó maszlag, *Datura stamonium*), a *hosszú* határban lelhető *bürokgű* fás szárával (bürokgémorr, *Erodium ticatarium*) felszúrtak a méhszájba. Az egykor aktív gyógynövény-használatra utal, hogy például megerőltető mezei munkák során a havibajos asszonyok vérzéscsillapítóként *cickafarkat* (cickafarkfü, *Achillea millefolium*) rágcsáltak. Az otthoni próbálkozások sikertelensége után a nem kívánt terhességgel bábához fordultak. „*A bábaasszony kicsípte a gyereket.*”²⁹ Az 1930-as évekből több esetet említettek, mikor a bába *elcsinálta* a gyereket, az anya *kivérzett* és meghalt, a bába pedig börtönbe került. A terhességmegszakítás veszélyeiről, az eltitkolt terhességről azt mondták: „*Ahol bement, ott kell annak kijönni.*” „*Amennyit ad az Isten, fel kell nevelni, kenyeret is ad mellé.*”³⁰

Terhesség

„A várandós asszony ideje a születendő új élet érdekében tele van szigorú kiváltságokkal. Terhességének minden mozzanata jelképes jelentőségű, amely a magzat életére is döntő hatással lehet.”³¹ Az idősebb asszonyok figyelmeztették a fiatalasszonyokat, hogy amint észreveszik, ne titkolják el terhességüket, mert néma lesz a gyerekük. Édesanyjukkal, idősebb nőrokonukkal közölték megváltozott állapotukat, de előfordult, hogy csak az egyértelmű testi jelekből értesültek a terhességről a hozzátartozók.

²⁶ Papp Ferencné, 1925. közlése

²⁷ Nagy Györgyné, 1910. közlése

²⁸ *Bartha Elek*, 1992. 483.

²⁹ Tóth Ferencné, 1924. közlése

³⁰ Tokaji Sándor, 1930. közlése

³¹ *Bálint Sándor*, 1943. 263.

Mivel az állapotos asszony segítségét nem nélkülözhatték a paraszti gazdaságok komplex termelőüzemében, munka alóli felmentést, illetve engedményeket nem kapott. Azzal biztatták: annál könnyebben szül, minél többet dolgozik. Egész életmenetét körülfonták a magzat védelmére irányuló, főként hasonlósági elvre épülő preventív, óvó, tiltó és produktív, szerencsét biztosító mágikus eljárások. A várandós étel megkívánásaiban kiváltságot élvezett. Ha nem ehette meg a vágyott ételt, „*addig csurgott utána a nyála, hogy elment a gyereke.*” Ezért mindenképpen igyekeztek megszerezni az óhajtott ételt, például ismeretlenekhez is beállítottak és kértek a megkívánt enivalóból. A férfiak élcelődve mondták egymás közt: „*Jó, hogy megszült az asszony, mert kievett volna a vágyonomból.*”³²

A terhes nő viselkedéséből, külsejéből egyaránt a születendő gyermek nemére, tulajdonságaira következtettek, ezek az elképzelések gyűjtőhelyünkön megegyeznek az országosan ismertekkel: a széles, kerek csípőjű, laposabb hasú asszonytól, vagy aki lent viselte terhét, *terűjét*, leány, „hegyes hasútól” és aki fennhordta terhét, fiú születését várták. Akinek égett a gyomra vagy hányt, hosszú hajú gyermeket, legtöbbször kislányt jósoltak.

A várandós asszonynak tilos volt sírgödörbe nézni, mert a halott után kívánczokra a gyermek. Aki halottra nézett, vagy idétlent, nyomorékot „csodált meg”, torz, *üszögygyereke* lett. Ha a várandós nyulat fogott, nyúlszájú és *szuszka* – nehezen, kapkodva lélegzőgyereket jövendöltek neki. Nem volt szabad legyen a kisbaba, Nem ehetett az állapotos kettős, összenőtt gyümölcsöt, mert azt tartották, hogy ikrei születnek. Óvták a lencse, borsó evésétől is, mert „*kippatogzott*” volna a kicsi bőre. Ha mákos ételt fogyasztott, azt mondták, aluszékony lesz a gyermeke, aki pedig levesmerő kanálból kóstolgatta az ételt, azt nagyszájú gyerek világrahozatalával riogatták. Hasonló esetben az eladó lánynak nagyszájú anyóست jósoltak. Terhes asszonynak nem volt szabad kötélén átlépni, szárítókötél alatt átbújni, madzagot, cérnát a nyakába akasztani, mert akkor a köldökzsinór az újszülött nyakára csavarodik. Egy újabb keletű tilalom alapján nem biciklizhet a várandós, mert csípőficamos gyereke születik.

A terhes nőt érintő előírások, kívánalmak ugyancsak az analógiás mágiára épültek. Ajánlott volt sok diót ennie, hogy szép hamvas bőrű legyen a gyerek, sült tököt ennie, hogy a korabeli szépségideálnak megfelelően „*szép piros-barna legyen a kicsi*”. Aki hosszú hajú gyermeket szeretett volna, *hajjas tengerit* evett, mások szerint lopott. Úgy vélték, hogy a terhes asszony testét ért minden ütés nyoma ugyanazon a helyen meglátszik a gyermek bőrén is; több példát mutattak ennek alátámasztására (leggyakoribb valamilyen gyümölcs vagy levél alakú folt).

Szülés

Nyári dologidőben több asszonyt a mezőn értek a szülési fájdalmak, szekérrel vitték haza csecsemőjével együtt. A szülés kezdetén, amikor az asszonyra „*rájött a fájás*”, a férjet vagy valamelyik közeli férfi rokont, szomszédot küldték a már előre kiszemelt, „lebeszél” bábáért. A szülésznők kiválasztásában az ismeretség és a könnyű elérhetőség

³² Kélinger József, 1942.

döntött. A vajúdo segítségére siető tapasztaltabb asszonyok tiszta, használt *ágybelit* húztak, viseltes *hálólékrre* cserélték ruháját, vizet melegítettek, *törülközőkendőket* készítettek a bábának, valamint előkészítették az újszülött ellátásához szükséges kellékeket, fateknőt, *kifogó ruhát*, babaholmit is. A gyerekeket édesanyjuk betegségére hivatkozva az *öregszülőkhöz* vagy a szomszédba szalajtották. A bábaasszony „*Nyomjad az erőt!*”, „*Fogjad az erőt!*” – biztatásokkal irányította a szülő nőt. Füzesgyarmaton az 1930-as évek végére kizárólagossá vált a fekvő helyzetben történő szülés, de idősebb asszonyok emlékeznek még a székre támaszkodó, „lekucorodó” szülésmódra is. Szüléskönnyítésre melegvizet törülközőt tekertek az anya hasára. Az 1920-as évektől már a gyulai kórházba szállították a rendellenesen szülőket.

A férj szülés körüli szerepére falunkban szintén érvényesek Madar Ilona sárrétudvari megfigyelései: „A férj közelléte különböző hatást váltott ki. Volt, aki könnyebbséget érzett, ha megfoghatta az ura kezét, mások még a fogason lógó ujját (kabátját) is kirakták a házból, úgy haragudtak rájuk.”³³

A bába az újszülöttet egy pillanatra lábánál fogva felemelte, hogy kitisztuljon a felesleges folyadéktól, magzatvíztől, ha eközben hangosan felsírt, kipirosodott, egészséges, erős tüdejű felnőttek jósolták. A szülést követően először az anyát látta el a bába, lemosta, és addig masszírozta a hasát, míg egy odakészített lavórba, tálba nem távozott a méhlepény, *mása*, ha ez ép volt, egészben jött ki, egészséget jelentett az anya és gyermek további életére nézve. A *másával* vagy annak áztató vizével visszafelé letörölték az asszony és a kisgyere arcát, hogy eltűnjenek a májfoltok, kiütések, majd a méhlepényt a család egyik férfi tagjával a kút mellé ástatták, hogy bőven legyen teje a szoptatós anyának. Mások trágyadombra, ember nem járta helyre temették, ne férközhesen hozzá ártó szándékú személy.

A csecsemőt nagyanyja vette gondozásba, fateknőben megfürösztötte, ügyelve, befelé legyen lábbal, ne a küszöb felé, mint a koporsóba tettek, ne kíváncsozzék ki idő előtt a házból. Gonoszüző szerként egy csipet sót hintettek a fürösztő vízbe, fényes pénzt dobtak gazdagság biztosítására.

A *ványadt, satnya*, életképtelennek ítélt újszülöttet a bába megkeresztelte, nehogy kereszteletlenül, pogányként haljon meg, s elkárhozzon.

A csecsemő könyökét, térdét keresztben összemérték, így állapították meg, nincs-e *rándulása*, épek-e végtagjai. A gyerek először megfigyelt kéztartásából leendő életviteléről jósoltak, eszerint aki összezárt, ökölbe szorított marokkal látta meg a napvilágot, spórolós, illetve takarékos, más szemlélet alapján fukar, amelyik kicsi széttárta ujjait, „nyitott tenyérrel” született, könnyelműen költekező, illetve adakozó természetűnek jósolták.

A Sárréten egykor gazdag táltoshiedelmek lassan feledésbe merülő maradványai bukannak fel a többlet–testrésszel születettek jellemzésekor: „*Nekem is az egyik unokám úgy született, hat ujjal, azt mondták, az olyan táltos, ilyen szélhámos, nem fél semmitől, edzett mindenre.*”³⁴ „Aki foggal született, ilyen *holdkóros*, minden hét évbe elcsavargog.”³⁵ Általános elképzelés, hogy a foggal világra jöttek *tudákosok*, rendkívüli erejűek, ám mivel a táltosok a boszorkányhatalommal rendelkező bábák fő ellenfelei, a *bábabaj* orvoslói, a bábák kitérték a foggal születettek fogát, s ezáltal megfosztották erejüktől.

³³ Madar Ilona, 1993. 348.

³⁴ Oláh Istvánné, 1929. közlése

³⁵ Nagy Sándorné, 1941. közlése

A kisbaba kelengyét – a vagyoni helyzettől függően – az 1940-es évekig jórészt házilag állították elő. Használt lepedőből szabták ki a *seggruhát*, a *pelenkát*, a *kifogóruhát*, a térdig érő *kislékrit*. Nagyobb ügyességet igényelt a főkötő megvarrása, amihez a fiúknak kék, a lányoknak piros vagy rózsaszín megkötöt vagy szalagot vettek. A négyesarkos *pólyapárnát sifonvászonba* húzták, az anyagi helyzethez mérten kendermadzaggal vagy vásárolt, szintén nemek szerinti színű pólyakötővel fogták össze. A csecsemő köldökét puha vászoncsíkkal *lefászlították*, átkötötték; a kezét és lábát pedig kb. hathetes koráig teste mellé kötötték, *fászlították* az így a bepólyált gyermeket jobb felől tették édesanyja mellé, aki először jobb mellét adta szoptatásra rontáshárításként.

A gyerek jövője szempontjából számon tartották a kedvező és balszerencsés születési időpontokat, a szombaton, vasárnap, főként karácsonykor és újévkor születetteket szerencsésnek, a kedden, pénteken érkezőket sikertelennek vélték, a nagypénteken világra jötteknek akasztófán végzett életutat vagy táltos adottságot jövendöltek, ahogyan a hetedik fiúgyermeknek.

Az országszerte elterjedt elképzelésekkel egyezően szerencsehozó szerepet tulajdonítottak a magzatburoknak, melyet ha rosszakaratú személy szerzett meg, magával vitte a gyerek szerencséjét. A burkot féltve őrizték, megszáritották, vászonzacskóban, *szütyőben* a kamrában tartották. Hasonlóan jártak el a pertlivel összekötött köldökzsinórral, amit évekre a gerenda alá raktak, majd az iskolát kezdő kisgyerekekkel kibontatták, ha gyorsan kibogozta, ügyes kezű, jó eszű tanulónak remélték. Füzesgyarmaton és Kertészszigeten a megszáritott köldökzsinórt rövid időre az ajtó sarkára akasztották, hogy jó táncos válják a gyerekből.

Gyermekágy

A paraszti tudatban a kereszteletlen gyermek és gyermekágyas anya tisztátalan, fokozottan veszélyeztetett; ezt a képzeletkört támasztotta alá a vallási tradíció is. A kereszteelőig, illetve a szülést hat héttel követő avatásig megkülönböztetett figyelmet fordítottak védelmükre, a gonosz, ártó erők távoltartására. Átmeneti rítusok tárháza ez az életszakasz, melyben az óvó, rontáshárító cselekmények alapvetően az érintkezési, szimpatikus mágiára épülnek; a gyermekkel kapcsolatban lévő minden tárgy előidézhetette vagy visszafordíthatta a rontást.

A kereszteletlen gyermek pogány, sötétségben van, ezért a kereszteelőig lámpával, mécsessel világítottak mellette éjjel. Az első fűrésztővizet orgonafa tövébe öntötték, hogy virágos legyen a gyerek élete. A fűrésztővizet napnyugta után nem önthették ki, napközben is mindig „járatlan helyre” borították, *gerágyára*, trágyadombra, eresz alá. Nem hagyták kint száradni éjszakára a pelenkát, babaholmit, hogy el ne vigyék a gyerek álmát. A gonoszúzó eljárások a küszöb és ajtó köré, a külső és belső világ fő válaszvonalaához összpontosultak: éjjelre fejjel lefelé fordított seprűt állítottak az ajtóhoz, kést vagy villát szúrtak a kulcslyukba, késsel keresztet rajzoltak az ajtófélfába. A gyerekekre fordítva, fonákul adták a kisinget, hogy megvédjék a szemmel veréstől.

A gyermekágy ideje megegyezett a Mózes törvényében előírt idővel³⁶, bár ezt a hathetes fekvési, pihenő szakaszt a család anyagi helyzetétől, segítőkkel való ellátottságától,

³⁶ Madar Ilona, 1993. 367.

és a nagyobb gyermekek számától függően kevesen vehették igénybe. Az íratlan szabály mégis némi engedményt nyújtott a munkából a szoptatós anyának, aki a jelképes kedden vagy pénteken tartott templomi avatás után tért vissza megszokott életritmusához. A gyermekágyas nem mehetett ki a kapun, mert elkódorgott volna a gyereke. Megszólták az utcán látott gyermekágyast, az Alföldön ismert: „*A kutya is megfekszi az almát*” – mondással. Nem merhetett a kútból, mert megposhadt a kút vize. Tésztát, kenyeret nem gyúrhatott, nem süthetett. A házból kivezető első útja előtt a kúthoz ment, hogy sok teje legyen szoptatás alatt.

A kisgyermeket és édesanyját először a legközelebbi rokonok látogatták meg, az Alföld–szerte ismert, kötött köszöntéssel üdvözölték az asszonyt: „*Elment erőd helyett százszor annyit adjon Isten!*” Nem ültek a szoptatós ágyára hogy el ne vigyék a tejét, mások szerint a gyerek álmát. Akaratlanul is árthattak a gyerekeknek, ezért aki tudta magáról, hogy erős „nézésű” háromszor a földre köpött: „*Pfü, pfü pfü... meg ne nézzelek nagyon!*” – mondta, és ezután fordult a gyerek felé. A keresztszülők, nagyszülők, pénz tettek a pólyára, vagy a pólya sarkára „*Meztelenül jött a világra, legyen neki ruhája!*” – mondták. Havibajos látogató nem érinthette meg a kicsit. Odasúgta az anyának: „*Tisztább legyél mint én!*” Ha ennek ellenére rossz szándékból vagy inkább figyelmetlenségből mégis felvette, és kivarasodott, kisebesedett a gyerek bőre, akkor a havibajos ruha mosóvizével háromszor visszafele letörölte a kicsi arcát. Egy adat szerint ezt a törülközőt a kanálisba dobták, hogy vigye el a víz a sebeket.³⁷ A keresztelőt követően csökkenetek a védő, hártó eljárások, bár még szépszámmal kísérték a gyermek első életévét.

Névadás, keresztelő

A „Fő tiszteletű Superindenzia” rendeletére 1828. július 1-től a füzesgyarmati református egyház Keresztelési Matrikulájában a gyermekek keresztelési dátuma mellett már feltüntették a születési időpontját is, s az így pontosított adatfelvétel nyomán kirajzolódik a két esemény közti időtartam, mely ekkortájt csupán néhány, legfeljebb nyolc–tíz napot ölelt fel. A gyermeket az egész életét végigkísérő családi kritériumokkal iktatták a közösségbe, az egyházi szertartással vált családjá teljes jogú tagjává. Keresztkomának gyermekkori barátokat, legénytársakat választottak. Mindegyik gyermekhez másik keresztszülőt hívtak, olykor az anya és apa részéről is, ezért egy gyermeknek több keresztszülője lehetett. Az anyakönyvi bejegyzések szerint a módosabb, tekintélyes gazdák egy évben négy-öt gyermek keresztapai tisztét ellátták (például 1790-ben Daru Sándor, Homoki Mihály).³⁸ Az 1930-as évektől fokozatosan fellazult az egykor kiterjedt műrokonosságforma, helyébe a mára szinte kizárólagossá lett vérségi, rokon kötelék alapján történő kereszt-szülő-választás lépett.

A keresztelőt mindig hétköznap reggel tartották. A templomba mindenkor a keresztanya ment elől, karján az újszülöttemel, a nagyszülők és bábaasszony követték. Nem fordulhattak hátra, nehogy néma legyen a gyerek. A rövid szertartás után hazatérve a keresztanya a kicsit egy pillanatra a küszöbre terített subára tette, miközben azt kérdezte: „*Ki szereti a legjobban?*” Ekkor – mintegy a befogadási rítus maradványaként – az édes-

³⁷ Makra Sándorné, 1912.

³⁸ A füzesgyarmati református egyház II. Matrikulája /1792–1829/

san gyarapodó lakosság körében, Makra Jánosné pedig okleveles szülésznőként tevékenykedett. A bábák taníttatását az egyházi előljárók szorgalmazták, és a város vezetősége finanszírozta. A keresztelési anyakönyvekben a múlt század végén az újszülöttekre vonatkozó adatsorban helyet kaptak a szülésznők nevei is. 1890-ben 253 gyermek jött a világra, ebben az évben kilenc bába volt a faluban. A bábaképzőt végzett ún. „okleveles bábák” és a tisztiorvosi engedélyével rendelkező, „cédulás bábák” mellett működtek csupán tapasztalati, gyakorlati ismeretek alapján tevékenykedő bábák is. Az 1920-as, 30-as évektől 1953-ig, az otthoni szülés lezártaig az ismertebb bábák: Bojtor Julianna, Botlik Jánosné, Gidai Eszter, Gyáni Julianna, Samu Istvánné, Takács Lajosné voltak.

A lokális népi szülészeti viszonyok és a hivatalos egészségügyi szempontok összehasonlításához kínálnak lehetőséget a múlt századi egészségügyi előírások és bábakönyvek, ezek kiaknázatlan néprajzi forrásértékére irányítja Deáky Zita tanulmánya a kutatók figyelmét.⁴²

Füzesgyarmaton a bába különös képességű, boszorkányhatalommal felruházott személy volt, akinek alakja egybemосódik a boszorkány emberfeletti nőalakjával „A bába-asszonyok mindent megszereztek maguknak, féltek tőlük.” „Jóba kellett lenni a bába-asszonnyal, mert könnyen beletaposhatott az ember életibe.”⁴³ A 18. századi boszorkányperek gyakori vádlottja a bába, aki speciális gyógyító tudásával elkülönült közössége tagjaitól, s mesterségbeli ismereteitől évszázadokon át emberéletek függtek. A paraszti elképzelések szerint mágikus erejű bábát, aki busás jövedelemre tett szert a falubeliek által rátestált szerepkör elfogadása, esetleg megerősítése révén félelemteljes tisztelet övezte. A babonás cselekmények azáltal kapnak valóságélményt, hogy a közösség tagjai is osztják, és annak megfelelően viselkednek.⁴⁴

A bábatudomány megszerzésének több módjáról tanúskodnak a hiedelemszövegek: így például az európai hagyománykörben általános boszorkánygyűlések, összejövetelek szerepéről is: „Sötét helyen szereztek meg egymás közt, tüzes kosárral repkedtek, átváltoztak mindenfélenek, együtt tanulták. Ott van egy nagy domb Szerepen, ott tépázták egymást.”⁴⁵ Előfordult a bábáknál – a tudósokról is közölt – halálos ágyon való kézfogás útján történő mágikus mesterségátadás, aki ilyen módon nem örökíthette tovább erejét, keserves kínok közt, nehezen halt meg. A Sárreten gyakoribb változat szerint ahhoz, hogy a bába rontó képességre tegyen szert, először saját hozzátartozóját, gyermekét vagy férjét kell elveszejteni, „elszárítani”. A bábák a többi falubeli tudóshoz hasonlóan „rontani, bontani” tudtak, gyűjtőhelyünkön külön elnevezéssel illették az általuk okozott betegséget: *bábabaj*, *bábarontás*.

A fokozott félelem racionális indoka az elmúlt századokban még megdöbbenő arányú gyermekhalálozás volt. Például a 18. században a gyerekek 25%-a halt meg négyéves kora előtt és 50%-uk nem érte el a felnőtt kort.⁴⁶ 1793-ban Füzesgyarmaton 160-an hunytak el, ebből 34 hétéven aluli gyermek. A főbb halálokok: „dagadozás”, „kelevény”, „nyavalyatorés”, „reszketés”, „toroklob”. A szomszédos Bihar megyében 1927-ben

⁴² Deáky Zita, 1995. 146.

⁴³ Földesi Sándor, 1937.

⁴⁴ Buda Béla, 1975. 24.

⁴⁵ Rózsás Róza, 1930. közlése

⁴⁶ Kriza Ágnes, 1995. 353.

19,4% volt a csecsemőhalandóság.⁴⁷ Az 1930-as évek közepén Békés és Bihar megyében egyaránt 15,6%, ekkor az országos átlag 14,5% volt.⁴⁸

A kisgyermek gyógyítása

A szemmel vert és megrontott gyermek tünetei csaknem azonosak: nyugtalan vagy bágyadt, étvágytalan, nyűgös. A betegség megjelölése attól függött, milyen eseményhez, személyhez kötötték keletkezésüket, ennél fogva az orvoslás, kezelés módjai is átfedték egymást. A gyermek gyógyításában túlsúlyt kaptak az irracionális eljárások. A nyilvánvaló testi panaszok enyhítésében – amint egész népi gyógyászatunkban – keveredtek a tapasztalati alapon nyugvó racionális, és a babonás jellegű cselekvések.

A bábarontás két alapvető területe az anyatej elkötése valamint a kisgyermek beteggé tétele. A hiedelmek szerint ezzel zsarolta a bába a családot, illetve a rontással vagy helyrehozatalával csikart ki adományokat.

„A kislányom nagyon éhes volt, de nem tudott szopni, nem fogadta el a mellemet csak sírt. Gondoltam, nem úgy adtam a bábaasszonynak... Elmentem hozzá megrakottan, két teli kosárral, tojás, szalonna, minden. Bal kézzel meghúzkodta háromszor a mellemet.

– Na menjél haza.

Akkor rendbe lett, szopott.”⁴⁹

„Ha a kisgyerek nem fogadta el az anya melleit, akkor az anya a bal keze *nevelő ujját* kilencszer megforgatta a gyerek szájába.”⁵⁰

A bábán kívül a gyerekágyas anya látogatói ugyancsak magukkal vihették, akaratuk ellenére megszerezhatték a szoptatós tejét. Ilyenkor elmentek az anya rokonai ahhoz, aki-re gyanakodtak, és a tejéből háromszor ráfejték egy piritós kenyérre, azzal megetették a szoptatós anyát, akinek ezután „visszaereszkedett” a teje.

„Amikor szoptattam a húgomnak adtam a terhesruhámat, akkor elment a tejem, elvitte a tejemet. Akkor visszakértem a ruhámat, és tudtam szoptatni.”⁵¹

A kisgyereket idegen vagy távoli helyről hazatérve átöltöztette az édesanyja, és késre ülve szoptatta, hogy meg ne ártson az állott, *fáradt tej*. Szintén ennek megelőzésére fejt pár csepp tejet egy száraz rongydarabra, amit a tűzbe dobtak.

A szemmel verést előidézhette a rosszakaratú bába vagy egy óvatlan, „erős nézésű” látogató. „Ha a fiatalasszonyra haragudott a bába, megverte szemmel a kicsit, és a kis drága nem aludt. Ráolvastak, itten Víghnének hívták, az ráolvasott, ráimádkozott ilyen miatyánkös-féleségeket, meg volt emilyen, hogy kérte, pihentesse a gyereket. Imádkozott és nézett a gyerek szemébe, és volt, mikor kicsit pofon csapta, hogy térjen magához.”⁵²

„Amikor a gyerek nyűglődik, de nem tud sírni, a Miatyánkot visszafele kellett mondani háromszor vagy kilencszer, akkor a gyerek szeme könnyezni kezd, akkor megnyugszik.”⁵³

⁴⁷ *Gazdig József*, 1938. 263.

⁴⁸ *Kertész János*, 1936. 129.

⁴⁹ Nagy Györgyné, 1910. közlése

⁵⁰ Vígh Lajosné, 1935. közlése

⁵¹ Nagy Sándorné, 1942. közlése

⁵² Oláh Istvánné, 1929. közlése

⁵³ Bíró Imréné, 1934. közlése

„Pici gyerekre nem szabad nagyon ránézni, a szeme közé nézni erősen. Ne tessék ki-nevetni, de így mondom, ez tényleg énrajtam fordult elő, nem is egyszer. Meg kellett a gyereket mosdatni, de a bal hónom alá vettem a gyereket, és a kombinétomnak az alját fel kellett hajtani, avval kellett a gyerek arcát megtörölni háromszor, de kilencszer kellett megmosdatni egymás után.”⁵⁴

A bábát fenyegetéssel is elriaszthatták a rontástól: „Ha nem fizetett meg az ember a bábaasszonynak, csinált valamit. Éjszaka ringott a bölcső, lerángatta a gyereket az ágyról. Én magamról beszélem, terhes voltam az Irén lányommal, akkor láttam békát mászni az ajtófélen, azt hittem, ott halok meg! Kaparta az ágy lábát. Már az emberem kidobálta, csak ott volt... Volt egy öreg bába néni, az engem mindig megsimogatott. Mikor azzal találkoztam, a béka mindig megjelent a házunkban. Kipakoltam a szobából, nincs-e valahun lyuk. Mert azt mondták a régi öregek, ha bal kézzel feldaraboljuk a békát, meglátjuk ki volt. Akárhányszor találkoztunk, mindig megsimogatott. Az én emberem szólt neki, hogy úgy nyúljon hozzám, agyonüti. Nem is szólt az öregasszony, nem is volt béka.”⁵⁵

Ijedtség és szemmel verés ellen alkalmazták a füstölést. Aki nagyon megnézte, megszeretgette a gyereket, annak kértek egy fürtöt a hajából, parázsra vetették, és ezzel megfüstölték a gyereket. Másik idekapcsolódó változat, amikor a füstölés után vagy helyett a parászból készített szenes vízzel lemosták a kicsi arcát.

Annak a gyerekeknek az apja, akinél rontást vagy szemmel verést gyanítottak, naplemente után bal kézzel, balta fokával a küszöbre verte a kicsi ingét, más esetben feldarabolta. (Ezt kizárólag férfiak végezheték.) Ezután a kisinget a kemencében elégették, majd hamarosan megjelent a rontás okozója rimánkodva, és visszafordította a bajt.

Az *ebagos*, szőrös testű gyermekről szintén bábarontást feltételeztek: „Már a gyereken látták, hogy *bábabaj* van, megszőrsödött, olyan volt, mint a szőrös malac. Piros *tucskát* (tengericsutka) elégették, annak a paraszát vízbe tették, és abba kellett kilenc napig fűrösztetni” (a gyereket).⁵⁶

Másik gyógymód szerint az *ebagos* gyereket a kemence szájához emelték, ez a kemencébe hajítással való fenyegetés a cserélt gyerekre vonatkozó töredékes hiedelemtörténethez: „... kicserélték a gyereket, nagyon rítt, megnőtt a foga, véresre kiszívta az anyja melleit. Vén volt, olyan öreg arca volt, oszt elkezdett beszélni: – Kicsi csupor, nagy kanál, kicsi kanál, nagy csupor! – Beszélt, oszt két hónapos volt. Befűtötték a kemencét, rátették a sütőlapátra, ahogy odatartották a kémény alá, egyszer egy nagy suhanás, valami kikapta a gyereket, az övéket meg visszadugta a sütőlapátra, de két nap múlva meghalt az a szép gyerek”⁵⁷

A gyerek első évét és minden életében elsőként előforduló dolgot mágikus előírások vették körül. Mikor először vitték vendégségbe – rendszerint nagyszüleikhez, keresztszüleikhez –, a háziak tojással *kerekítették* körül az arcát, hogy olyan egészséges kerek arcú legyen, mint a tojás, amit a látogatás végén a gyermeknek ajándékoztak. Páros számú tojást adtak, hogy páros élete legyen felnőttkorában. Egyéves koráig nem mutattak neki

⁵⁴ Papp Ferencné, 1925. közlése

⁵⁵ Nagy Györgyné, 1910. közlése

⁵⁶ Rózsás Róza, 1930. közlése

⁵⁷ Makra Sándorné, 1912. közlése

tükröt, mert azt tartották, amelyik gyerek meglátja magát a tükörben, nem, vagy nehezen tanul meg beszélni. Nem vághatták ollóval a körmét – édesanyja rága le –, hogy erősödjön, úgyszintén nem vágták le egyéves kora előtt a gyerek haját, egyik magyarázat szerint, hogy szép angyalkarca legyen, az általánosabb indoklás szerint: pedig, hogy erősebb legyen a haja, nőjön az esze. Amelyik gyereknek az alsó foga nőtt ki elsőként, hosszú életet jövendöltek. Mikor a gyermek *fogzott*, kulcsot rágattak vele, hogy ne nyugtós-ködjön, gyorsabban nőjön a foga. Az először kiesett tejfogát bal kézzel áthajították a gyermekkel a kemencén vagy háztetőn az általánosan ismert mondókéval: „Egér, egér, adjál nekem vasfogat, én is adok tejfogat!”

A négykézláb mászkáló vagy küszöbre telepedett gyerek vendég érkezését jelezte. Tilos volt a bölcsőben, ágyban fekvő gyermek feje fölé állni, nehogy bandzsítson, és tilos volt átlépni, mert nem nőtt aznap.

A színanalógia érvényesült az egyik leggyakoribb gyermekbetegség, a sárgaság gyógyításakor: sütőtökkel etették a kicsit, hogy „lehúzzák” a sárgaságot. Más változat a sárgaság orvoslására, mikor piros cernát kötöttek a gyermek bal csuklójára. A hasfájást, szélgörcsöt *krumplíméccsel* csillapították: félbevágott krumpli belsejébe vastagon zsírozott rongydarabot nyomtak, ezt a gyermek köldökére helyezték, meggyújtották, és pár pillanatra letakarták egy csuporral, ezután nem *pusszogott*... Hasonló céllal vöröshagymát kötöttek köldökére, felmelegített fedővel lefedték.

Hasfogónak aszalt gyümölcsöt, vadgesztenye teáját (*Aesculus hippocastanum*) vagy naponta háromkanálnyi mézzel és fahéjjal ízesített otelló bort adtak a gyerekeknek. Szélhajtásra köménymagból vagy ánizsmagból főztek teát, cigány adatközlőim *anyalevél* (tárkonyüröm, *Artemisia dracunculum*) főzetét itatták a gyerekekkel. Székrekedés ellen *szikfűteát* (*Matricaria chamomilla*) és lekvárt adtak a gyerekeknek, vagy kihegyezett, bezsírozott háziszappant használtak. Szamárköhögésre számár-, kecske vagy lótejlet itattak. Fájdós fülbe *fülfüvet* (kövirózsa, *Sempervivum tectorium*) levét csepegtették. Torokfájáskor szódabikarbónás vagy timsós vízzel való gargarizálás használt, köhögés ellen pedig petróleummal lecsepegtetett kockacukrot adtak, vagy édesgyökeret rágattak a kisgyerekekkel. A dagadt, duzzadt testrészt ecetes vízzel borogatták, a gyulladt felületet szikfűteával mosták, reszelt szappant vagy ecetes szalonna darabot kötözték rá. Külső sérülésekre *útifüvet* (*Plantago lanceolata*) raktak, rühös bőrre, kelésre, gilvára *pergelt* hagymás zsírt, szalonnaszeletet kötözték.

A pörsenést, tyúkszemet vagy szemölcsöt háromszor vagy kilencszer körüldörzsölték egy kis szalonnabőrrel, majd a bőrdarabkát az ágy alá ásták, hogy úgy tűnjön el a seb, ahogy a bőr rohad. A kelést *öntéssel* is próbálták eloszlatni, három vagy kilenc fajta szemesterményt vízbe szórtak, ezzel lemosták a beteg testrészt, majd a lemosó vizet keresztútra öntötték, hogy úgy szűnjön meg a kelés, ahogy az öntést az arra járók széthordják.

Adattár

„Az édesanyámnak született egy Esztike kislánya. Nem azt a bábaasszonyt hívtam, amelyik vágyott hozzá. Éjjel hallotta, hogy sír a gyerek, éjjel nincs mellette, és az ágy lábánál meztelen volt a gyerek, kicsavarva a két kis keze meg a lába. A kakas kukorékolt az ablakba, mikor kiment édesapám, nem volt semmi ott. Az a helyzet, anyámtól sokat hallottam. Én szerettem volna bábaasszony lenni, de édesanyám nem engedte, mert a bába-

asszony, mikor tanult, fel kellett áldozni vagy a férjét vagy pediglen a gyerekét vagy valakit, a rontásokat így tanulta meg, azon tanulta meg a rontást.”

(Pikó Sándorné Nyilas Zsófia, sz. 1913. Füzesgyarmat
ref. Füzesgyarmat, Kossuth u. 38.)

Gyűjtés ideje: 1997.

„Ezt öreganyám mesélte, míg ők egészen fiatal házások voltak, fiatal házások a nagyapámmal. Volt az én apámnak, még Béla bátyám előtt, volt egy öccse. Aztán úkhozójuk is járt a *bába néni*, de nem tudom, mit történt. Csak nagyanyám azon vette észre, hogy a gyerek este sírt szegény. Nagyapámnak szólt, ilyen petrós lámpa volt, meg olajmécses. Kint laktak a tanyán, oszt mondta nagyapámnak, hogy gyűjtsa már meg a lámpát.

– Nem gyűjtöm én.

– Hallod, hogy rí a gyerek, de azt se tudom, hol van.

Felkelt nagyanyám, meggyújtotta a mécses, de a gyufa mindig elaludt.

– Hogy a fene egye meg ezt a gyufát, hát gyere, apja !

Osztán, hol a gyerek, keresték. Meggyújtották oszt nagy nehezen a lámpát. Nagyanyám a lámpával, nagyapám meg a mécsessel *vakláródott* oszt a szobába összevissza. Hát oszt nézték, mert ilyen tulipános végű bölcső volt. Nem volt a gyerek benne. Majd oszt nagyanyám az ágy alá pislákkolt a lámpással, hát ott volt a pólyával egybe a gyerek, de hogy került oda, nem tudták. Ment így sokszor, egyszer, kétszer egy héten, nem tudták. Egyszer oszt mondta nagyanyám... Volt a faluba' ez a rontás... Gyógykovács Mariska néni, mondta neki:

– Nézze Mariska néni, hogy jártam.

Mert bejöttek a faluba, kint laktak a *Csiffentanyán*. Hozott nagyanyám egy kaskával, mit hozott neki, mit, nem tudom. Csak azt mondta neki:

– Na jól van Juliska, tegye le, pakoljon ki mindent, majd este nyolc óra körül ellátogatok arra, kimegyek. Mert éjfélbe történt ez mindig, tizenkét órakor, éjfélbe, hajnali három óráig. De kedden, pénteken csak. Na, jól van, már nagyanyám hozzákészült – de azt mondta Mariska néni, nehogy szóljon senkinek, el ne mondja egy árva szóval se, majd ő tudja a kötelességét. Hát éjszaka tizenkét órakor figyeltek nagyanyámék, az ajtó is ropant egy nagyot, az ablak is. Megmondta az a Mariska néni, hogy erre figyeljenek, mert akkor megy a szellem befele. Nagyanyám hallotta. Ha a gyerek hozzáfogna nyöszörögni meg sírni, ne foglalkozzon vele, Mariska néni elintézi. Hát észrevette nagyanyám, hogy nyikkant a bölcső, nyöszörgött, azt is hallotta, hogy valaki motozott. Na jól van, akkor a gyerek hozzáfogott sírni, felkeltek megint, nem volt ott a bölcsube a gyerek, felkeltek, hát megint ott találták az ágy alatt. Visszatették, lefeküdtek, megint megisméltődött, megint csak ott volt a gyerek. Hát ez így ment sokáig nálunk. Mariska nénit, mikor ezt megtudta, megint kiment. Kérdi nagyanyámtúl:

– Na Julcsa néni, ott volt?

– Ott.

– Tudom, hogy ott volt, mert észrevettem.

Akkor megmondta neki, hogy minden kedden és pénteken késhegygel, bal kézzel az ablakon, ajtón húzzanak egy ikszet, a kést állítsák bele az ajtóba is, meg az ablak fájába is. Na jól van, akkor már nem pattan meg úgy az ajtó se, meg az ablak se. Mariska nénit nem hívta nagyanyám, tudta, hogy mikor kell neki kimenni.

– Megint volt ilyen?

– Hát már csak nem annyira.

– Na, idefigyeljétek, én most már nem jövök, mert én nem érek rá. Hanem adok egy tanácsot: Amikor észreveszik éjszaka ezt a dolgot, akkor hajnalba, három óraker a gyerekeknek a kisingit meg a pelenkáját fogja össze, fejszével, bal kézzel tegye a küszöbre, bal kézzel üsse, verje a gyerek ruháját, de csak fokával!

Oszt akkor mikor nagyanyám megcsinálta éjszaka, vagy hajnalba három óraker, másnap reggel, mit tudom én, hogy ki volt, hogy híjják, odament és összekulcsolt kézzel könnyörgött nagyanyánknak, hogy:

– Idehallgass Juliska, ha Istent ismersz, hagyd abba! Soha többet nem bántalak beneteket.

De csak meghalt a gyerek. De akkor már össze volt törve az arca (az asszonynak), csupa kék volt a keze, lába, minden, hogy megverte baltával.”

*(Nagy Lászlóné Szilágyi Erzsébet, sz. 1931. Biharnagybajom
ref. Füzesgyarmat, Körösi Csoma Sándor u. 12.)*

Gyűjtés ideje: 1997.

„Ez meg nem máson, énrajtam történt meg. Körösladányiak vagyunk mi különben, a feleségem nem. 110 hold földre kerültünk haszonbérbe munkáltuk a Domokos doktor földjét. Elég hozzá, hogy ott történt meg legénykoromban. Kezdtem akkor már legénykedni. Osztán volt egy uraság, gróf Merán János, annak egy majorja, Köröstarcsa fele volt a második majorja, osztán ott lakott a dülő mellett egy bábaasszony, annak volt egy jánya, a jányának kezdtem udvarolni. De a másik majorba meg került egy másik egyén, egy jobban tetszett jány. Otthagytam a bábaasszonynak a jányát, ahhoz jártam. És olyan történt velem, mikor mentem este a másik majorba, egy fehér kutya mindig elébem jött, ahogy a bábaasszony tanyájátúl lehaladtam, egyszer csak egy kutya jött, hát góráltam én, azután ráhagytam, mikor visszafelé jöttem, szintén. Ez megtörtént rajtam vagy három esetben. Nem szóltam én erről senkinek semmit, de mire ez harmadjára megtörtént, vagy negyedjére megtörtént, az anyámnak mondtam ezt el:

– Engem követ egy fehér kutya.

Volt ott egy tudós asszony, oszt elmondta neki az én anyám. Átjött a jósasszony. Megkérdezte tőlem, hogy hogy történt. Azt mondja:

Idehallgassál fiam, mikor te majd mész oda, bal kézbe vedd a botot, de a bal kézbe, mert jobb kézzel soha nem fogod megütni!

Úgy is lett, mikor mentem szintén ott lett a kutya, bal kézzel, hogy érte, nem érte, én azt nem tudom, de ez megtörtént menetbe is, hogy bal kézzel a botot *hozzágórtam*, acsarkodni nem acsarkodott. Jövetbe, visszafele is, aztán nekem soha nem jelent meg. Hát a bábaasszony engem meg akart rontani, amiért a jányát otthagytam.”

*(Nagy László, sz. 1922. Körösladány,
ref. Füzesgyarmat, Körösi Csoma Sándor u.12.)*

Gyűjtés ideje: 1997.

„Az édesanyám meghalt 1927–ben. Volt egy unokatestvére édesapámnak, körülbelül 1930–ban jött hozzánk. Ez a Róza mama tizennyolc éves lehetett, bálba járogatott, tán-

colgatott a bálba, egyszer rosszul lett, *lábán száradt*. Az édesanyja látta. Volt valami tudós Füzesgyarmaton, azt mondta, rontásba van, olyan port szórtak rá láthatatlanból.

– Menjenek ki a legközelebbi temetőbe, kilenc sírról kilenc fél marék földet és kilencféle füvet szedjenek. De úgy menjék valaki a családból, hogy erről senki ne tudják. Jövetmenet hátranézni nem szabad.

Ketten mentek egymástól független, a fiútestvér meg a lány anyja. Meg kellett főzni a füveket, ebbe kellett fürösztetni Róza mamát kilenc este. Nem volt szabad hagyni elaludni fürdés közben, mindig ugyanabban a ruhában fürösztötték. Az utolsó este a ruhát a küszöbön a fejsze fokával verték és a küszöb alá kellett elásni, de a *matuskám* ezt nem tudta megtenni, mert nem lehetett a Róza mamát egyedül hagyni. Mikor visszament Füzesgyarmatra, az illető már tudta, hogy ezt nem tették meg, meg volt törve, de azt mondta gyógyul (Róza mama). Az uradalomban a bábaasszony rontotta meg. Azt mondta az édesanyja:

– Ha ez az asszony átkozta meg a lányomat, a Jóisten soha ne segítse haza! –

Az úton szörnyethalt a bába.

(*Brummár Györgyné Nettyő Julianna, sz. 1920. Vekerd, görög kat. Zsáka, Felszabadulás u. 21.*)
Gyűjtés ideje: 1986.

IRODALOM

Barabás 1964.

Barabás Jenő: 1964. Békés megye néprajza a XVIII. században, a Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai, 58–59. sz. Szerk.: Dankó Imre, Gyula, 18.

Bartha 1985.

Bartha Elek: 1985. Az emberélet fordulói Bárándon, In.: Báránd története és néprajza. Szerk.: Balassa Iván, Báránd, 437–453.

Bartha 1992.

Bartha Elek: 1992. Az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó szokások Biharnagybajomban. In.: Biharnagybajom története és néprajza, Szerk.: Ujváry Zoltán, Debrecen, 539–569.

Bálint 1943.

Bálint Sándor: 1943. A paraszti élet rendje, In.: A magyar nép, Szerk.: Bartucz Lajos, Budapest., 206–234.

Bencsik 1985.

Bencsik János: 1985. Szeghalom és vidéke rokonsági kapcsolatai /1790–1828/ In.: Szeghalom protestáns közössége. Sárréti füzetek VII. Sorozatszerkesztő: Miklya Jenő, Szeghalom, 6–48.

Borbíró 1997.

Borbíró Lajos: 1997. Az év tizenkét hónapja. Helytörténeti füzetek II. Szerk.: Tökésné Gali Mónika, Füzesgyarmat

Buda 1975.

Buda Béla: 1975. A babona lélektani és társadalmi tényezői. In.: Gustav Jahoda; A babona lélektana, Budapest, 8–39.

Csákabonyi 1960.

Csákabonyi Kálmán: 1960. Békés megyei boszorkányperek a XVIII. században. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 17. Szerk.: Dankó Imre, Gyula, 7.

Deáky 1995.

Deáky Zita: 1995. A születés és kisgyermekgondozás a XVIII.–XIX. századi egészségügyi forrásokban. In.: Gyermekvilág a régi magyar falun, I. Szerk.: T. Bereczki Ibolya, A Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei 50. Sorozatszerkesztő: Szabó László–Tálás László, Szolnok, 139–159.

Ember 1977.

Ember Győző: 1977. Az újretelepülő Békés megye első összeírásai, 1715–1730. Békéscsaba

Erdei 1986.

Erdei Aranka: 1986. Békés megye társadalma és gazdasága 1828–ban. Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból 13. Szerk.: Erdmann Gyula és Szabó Ferenc, Gyula

Gacsári 1838.

Gacsári István: 1838. A Füzes–Gyarmati Helvétziai Hitvallású Szent Ekklesiának Krónikája, Kézirat, Sárréti Múzeum Adattára, lelt.sz. 795-96.

Gazdig 1938.

Gazdig József: 1938. Visszapillantás Bihar vármegye egészségügyének 12 esztendejére. In.: Bihar vármegye, Szerk.: Nadányi Zoltán, Budapest, 261–266.

Grynaeus 1965.

Grynaeus Tamás: 1965. „...Béka vala ekéje, kígyó vala ostora...” Adatok Vészto néphitéhez. In.: Sárréti Írások, Szerk.: Miklya Jenő, Szeghalom

Győrffy 1956.

Győrffy Lajos: 1956. Adatok az Alföld törökkori településtörténetéhez (Az 1571–es szolnoki török defter fordítása), Szolnok

Implom 1971.

Implom József: 1971. Olvasókönyv Békés megye történetéhez II. 1694–1848. Békéscsaba

Kapros 1986.

Kapros Márta: 1986. A születés szokásai és hiedelmei az Ipoly mentén, Debrecen
Kapros Márta: A születés és kisgyerekkor szokásai. In.: Magyar néprajz VII. Népszokás, néphit, népivallásosság, Főszerk.: Dömötör Tekla, Bp., 9–32.

Kereskényi 1989.

Kereskényi Miklós: A demográfia és gazdálkodás főbb jellegzetességei a XVIII. századi Füzesgyarmaton. In.: Békés megye és környéke XVIII. századi történetéből. Szerk.: Erdmann Gyula, Gyula, 451–541

Kertész 1936.

Kertész János: 1936. Békés vármegye közegészségügye. In.: Békés vármegye története. Szerk.: Márkus György, Budapest, 120–134.

Kocsisné 1965.

Kocsisné Szirmai Fóris Mária: 1965. Körösladányi lakodalmas szokások. In.: Sárreíti írások I. Szerk.: Miklya Jenő, Szeghalom, 101–119.

Kríza 1995.

Kríza Ágnes: 1995. A nevelés Bethlen Miklós önéletírásában. In.: Gyermekvilág a régi magyar falun II., Szerk.: T. Bereczki Ibolya. A Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei 50. Sorozatszerk.: Szabó László–Tálas László, Szolnok, 349–368.

Madar 1967.

Madar Ilona: 1967. Sárreítudvari hiedelme, Néprajzi Közlemények XII.1–2. Szerk.: Takács Lajos, Budapest, 23–226.

Madar 1993.

Madar Ilona: 1993. Sárreítudvari néprajza, Szerk.: Ujváry Zoltán, Sárreítudvari, 153.

Martyin 1989.

Martyin Emília: 1989. Jeles napi szokások Füzesgyarmaton, kézirat, Gyula

Nagy 1988.

Nagy Ilona: 1988. Hiedelemmonda. In.: Magyar Néprajz V., Magyar népköltészet. Főszerk.: Vargyas Lajos, Budapest, 138–147.

Schwalm 1975.

Schwalm Edit: 1975. A téli ünnepkör szokásai és hiedelmei a Körös menti Sárreíten, Békési Élet X. 1975/3. 501–513.

Szeghalmi 1936.

Szeghalmi Gyula: 1936. A szeghalmi járás története. In.: Békés vármegye., Szerk.: Márkus György, Budapest, 349–384.

B. Szűcs 1989.

B. Szűcs Irén: 1989. Leány- és legényélet, párválasztás, udvarlás Füzesgyarmaton, Kézirat.

Customs and suppositions attached to pregnancy and infancy in Füzesgyarmat

– Laurinyeczne Sinkó Rozália –

Résumé

The publication of data above about customs and suppositions of the turnings of the human life - wedding, christening ceremony, funeral - is a part of a collection's result. Füzesgyarmat inhabited by mostly Calvinists with population of nearly 6000 people is a typical Sárreétian settlement on the north part of Békés county. Its natural circumstances, matrimonial connections, relationship annex it to Nagysárreét, its economy, historical development to villages of Békés Sárreét.

The supposition circle connected to pregnancy, birth and infancy can be still good approached during field-work. The remembrances of childhood preserve the traditional worth loosening gradually since the beginning of this century. Magic procedures performed in the interests of successful blessing for getting children, healthy descendants spun round the life of the young wife since the beginning of her marriage, and their role grown in the period of confinement what was considered especially dangerous. Unfortunately there isn't any comparing data at our disposal from villages of Kis-Sárreét. Irrational activities, course of christening ceremony, sponsorship collected in Füzesgyarmat correspond to noted down by Bartha Elek in Biharnagybajom in the neighbourhood and by Madar Ilona in Sárreétudvari. Communal duty of midwife requires additional research, how she connected the folk and official therapy in addition to white-duty what was general all over Alföld. There was called scientist's attention to necessity of cartographic Sárreét-research even in the 70s years.

(Translated by Schäferne Beke Katalin)

1. kép. Lakodalmal násznép – Szeghalom, 1928.
Reprodukció: Váradí Zoltán

2. kép. „Nana” nagymama unokáival, 1904.
Reprodukció: Váradí Zoltán

3. kép. Családi kép, 1910-es évek
Reprodukció: Váradí Zoltán

4. kép. Családi kép, 1920-as évek
Reprodukció: Váradi Zoltán

5. kép. A grófi család személyzete, 1920-as évek
Reprodukció: Váradi Zoltán

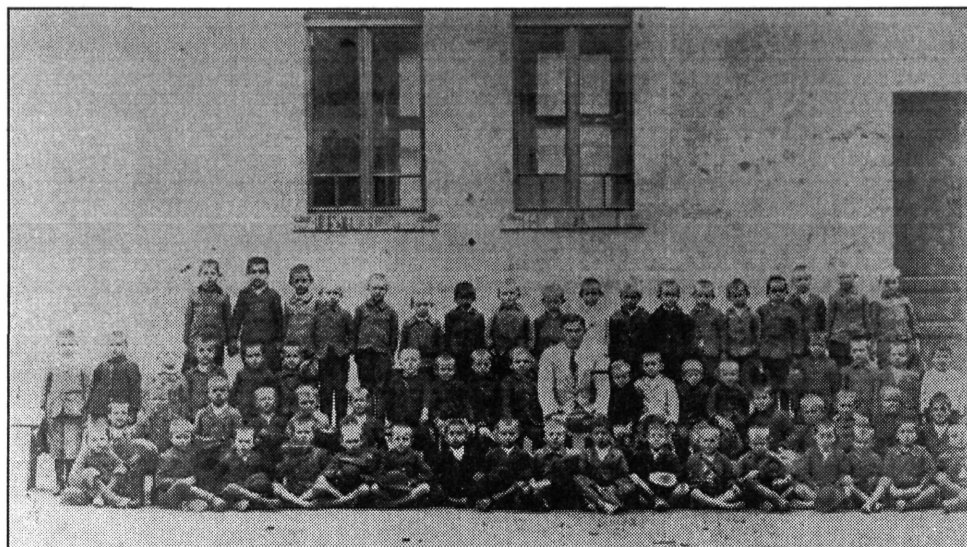
6. kép. Csák Sándor és családja, 1919.
Reprodukció: Váradi Zoltán

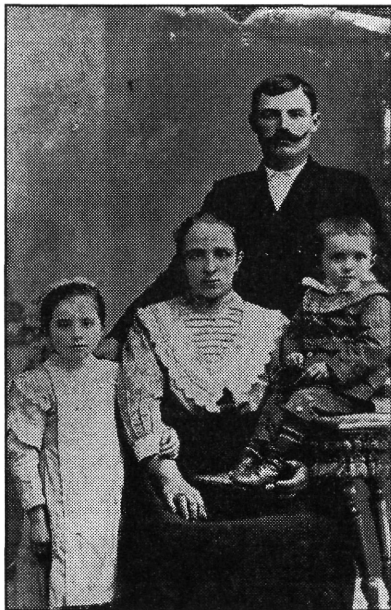
7. kép. Családi fénykép, 1930-as évek
Reprodukció: Váradí Zoltán

8. kép. Gyerekek, 1930-as évek
Reprodukció: Váradí Zoltán

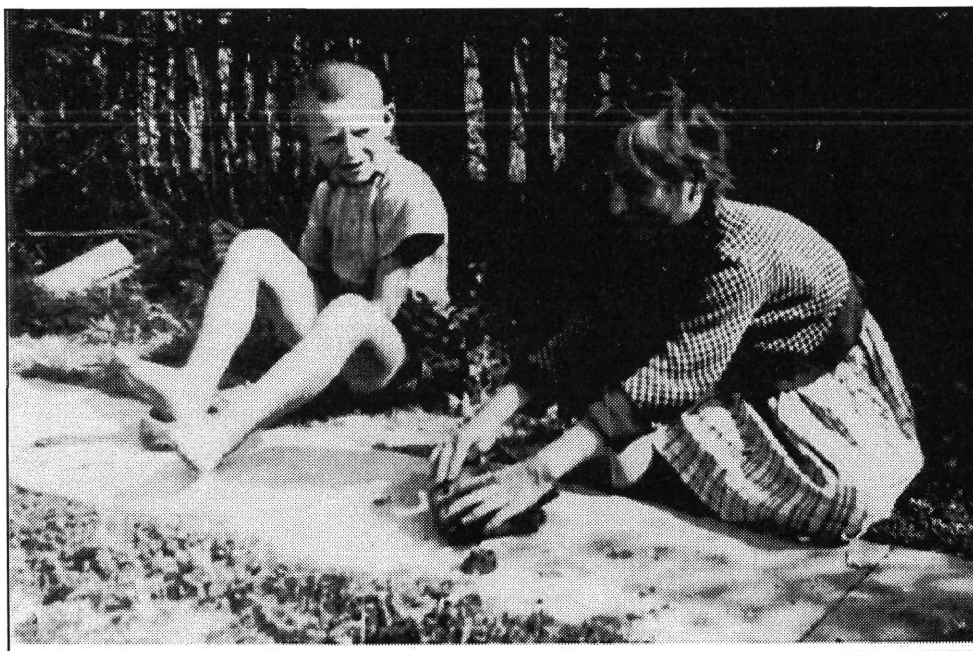
9. kép. Elemi iskolások, 1920-as évek

10. kép. Családi kép, 1930-as évek
Reprodukció: Váradi Zoltán

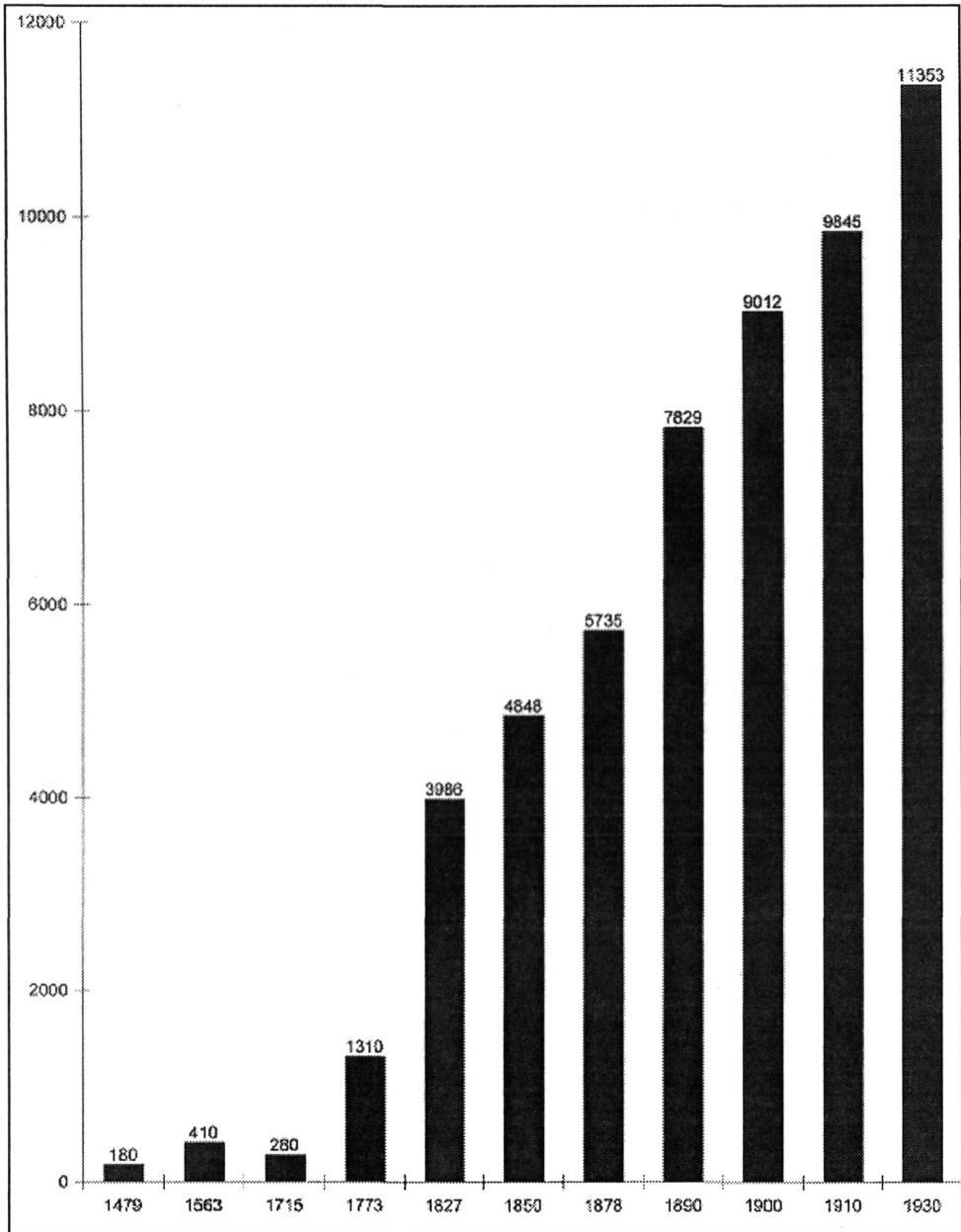

11. kép. Játék csontcsikóval, Vésztő, 1963.
Grynaeus Tamás felvétele. Reprodukció: Váradi Zoltán

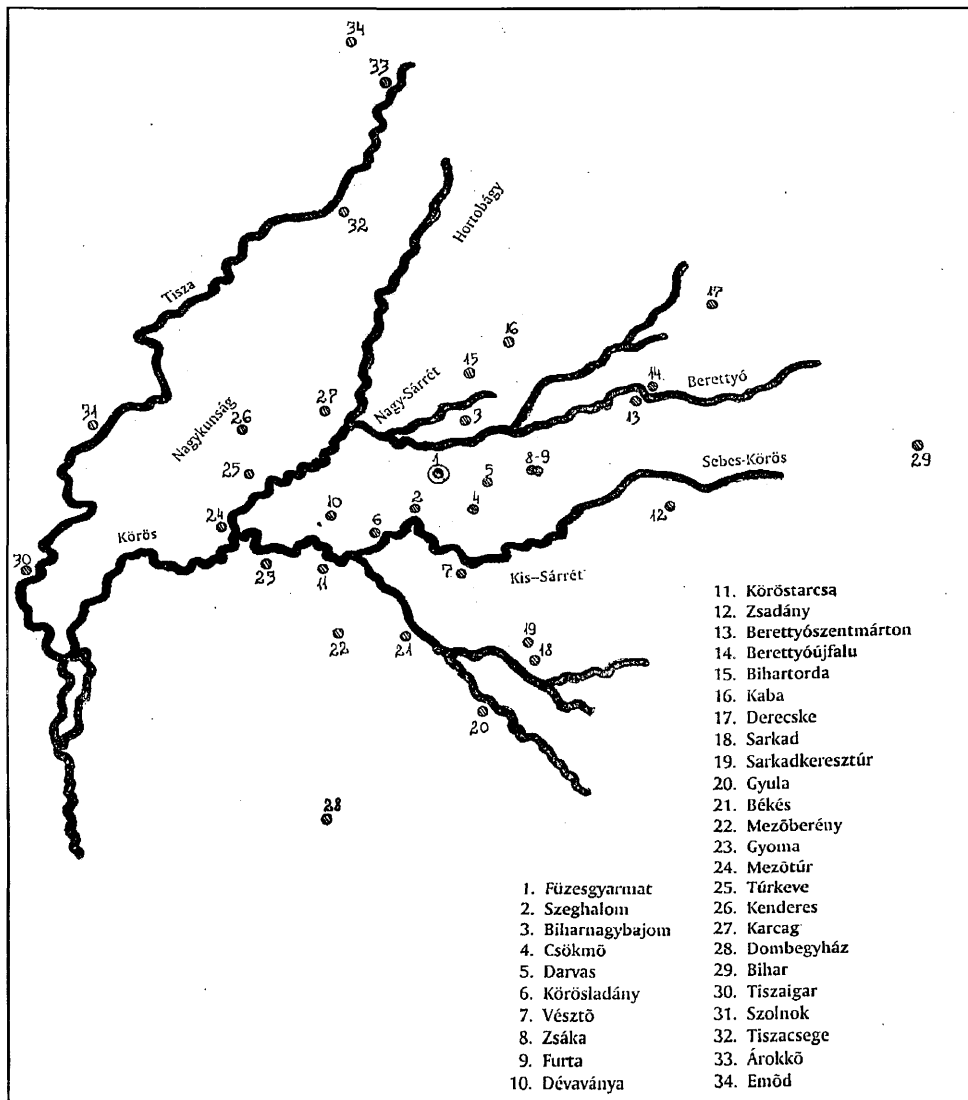

12. kép. Sárral játszó gyerekek, Vésztő, 1963. Grynaeus Tamás felvétele

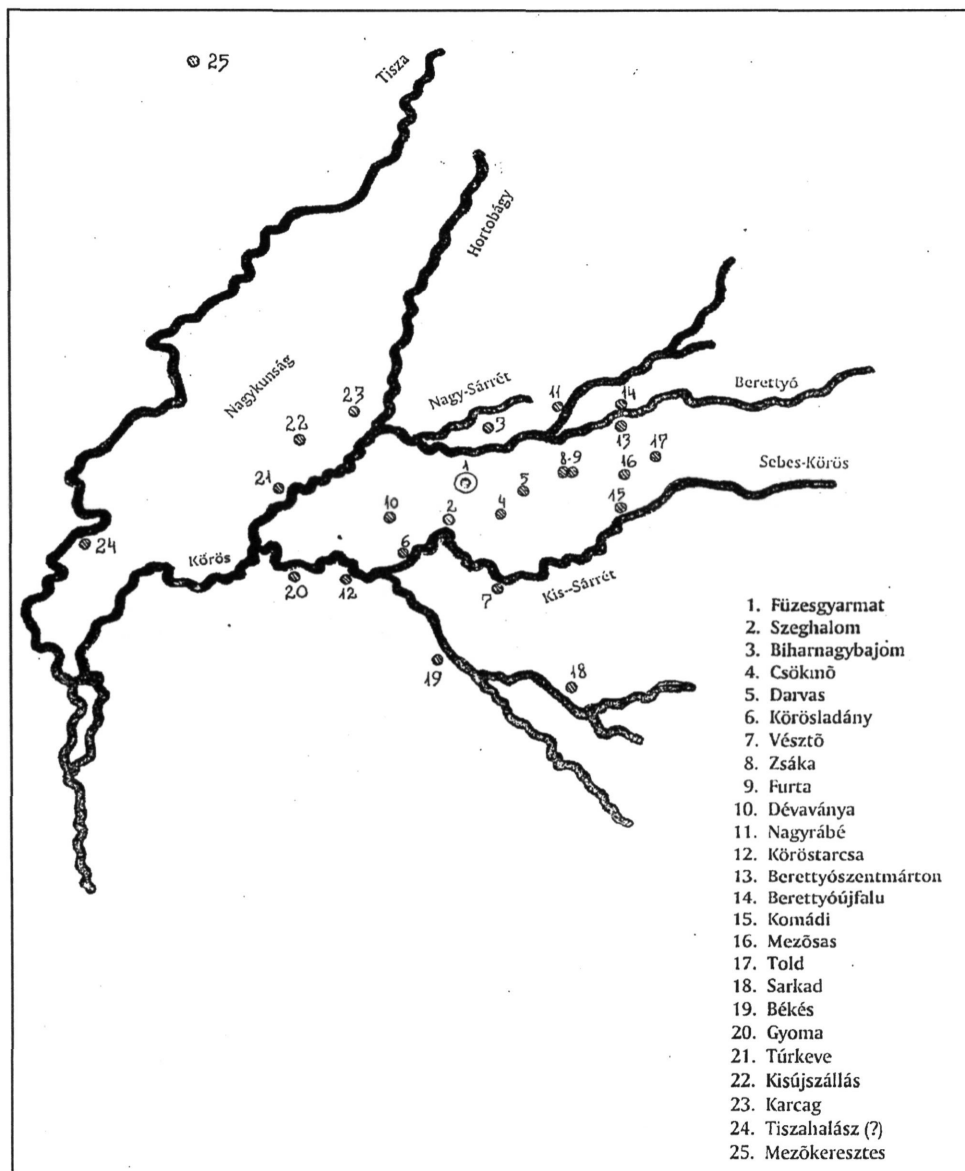
Lakosságszám alakulása 1479–1930

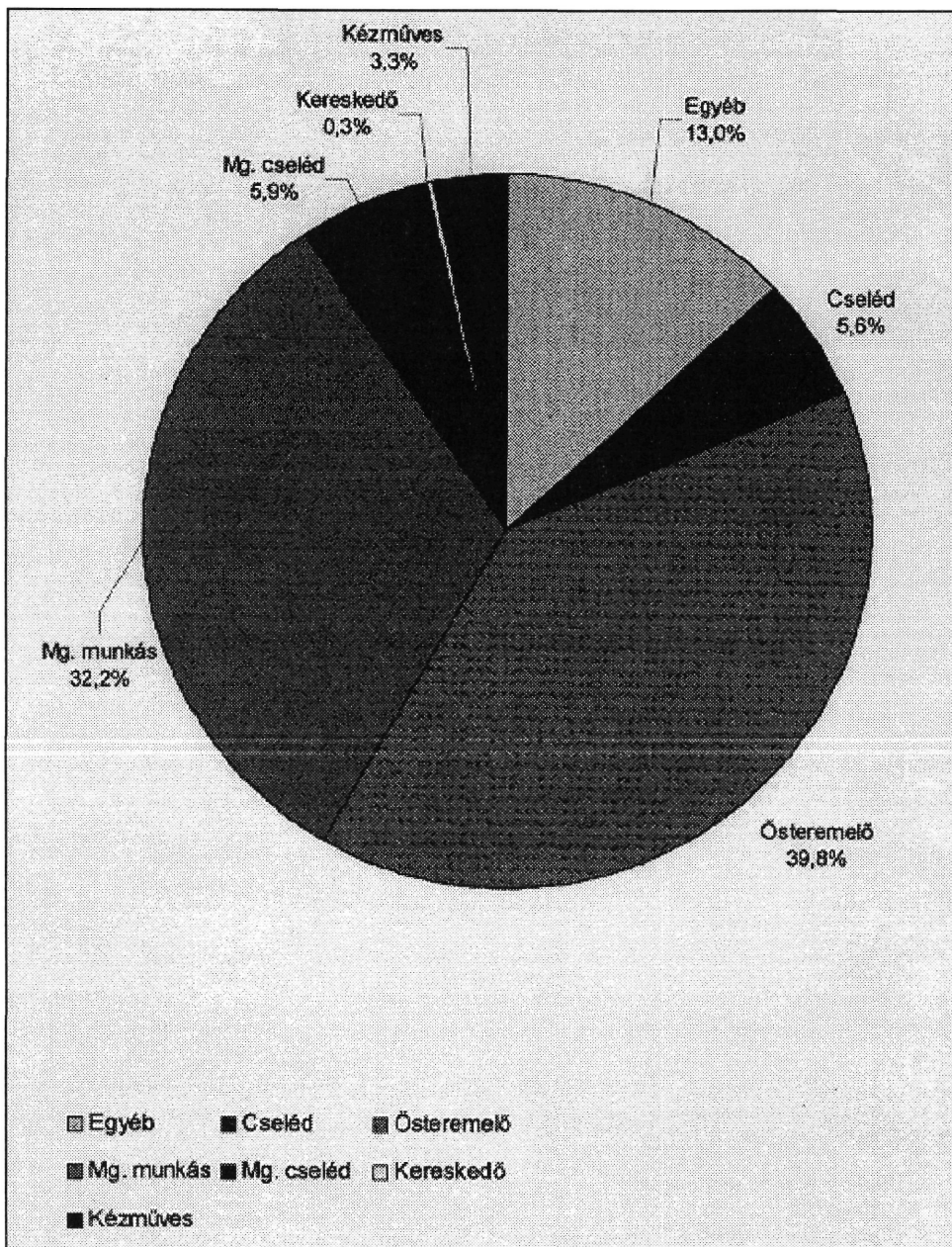
Nők exogám házassági kapcsolatai a XVIII–XIX. század fordulóján
(Bencsik János nyomán)

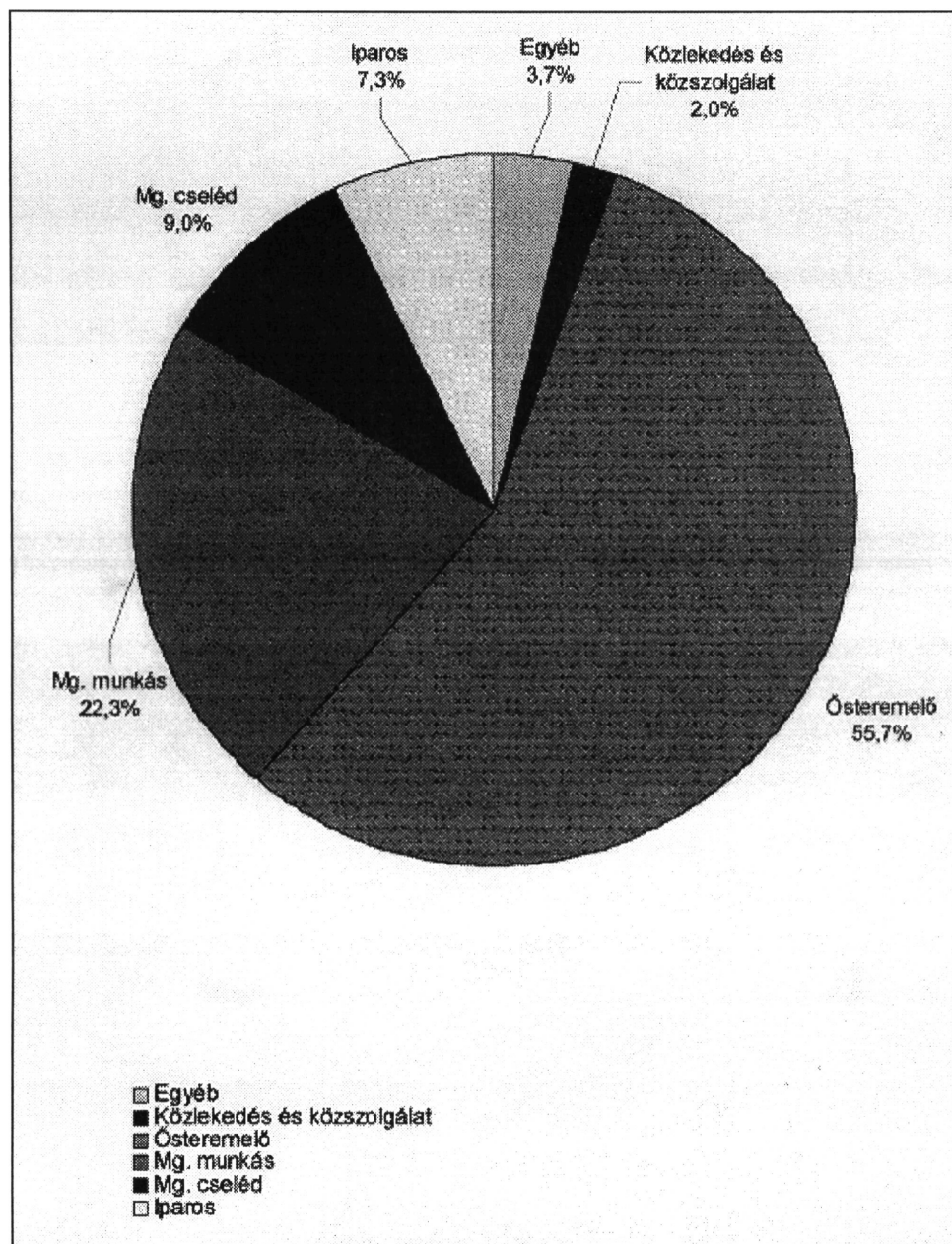
Férfi exogám házassági kapcsolatok a XVIII–XIX. század fordulóján
(Bencsik János nyomán)

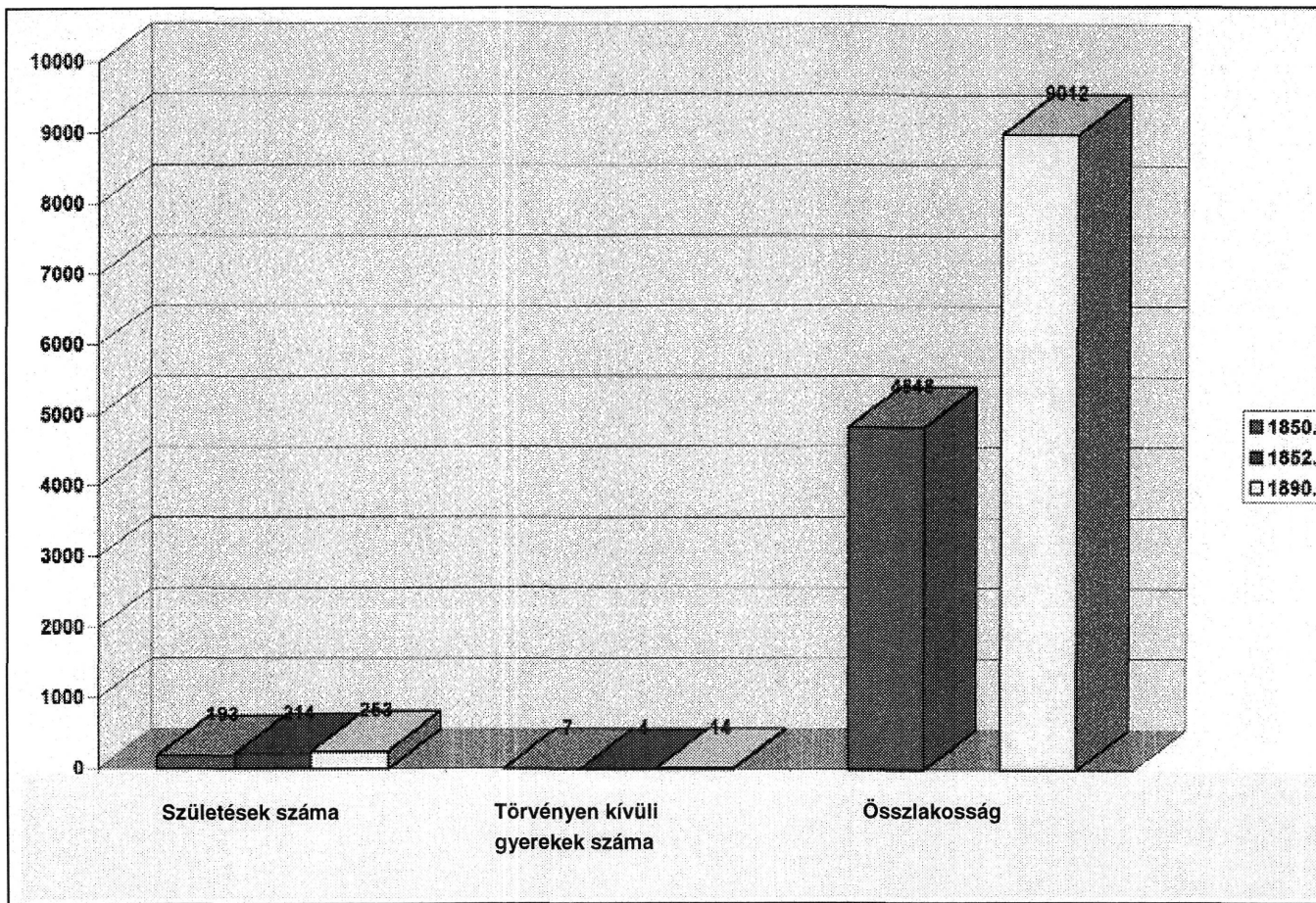
Társadalmi rétegződés 1828.

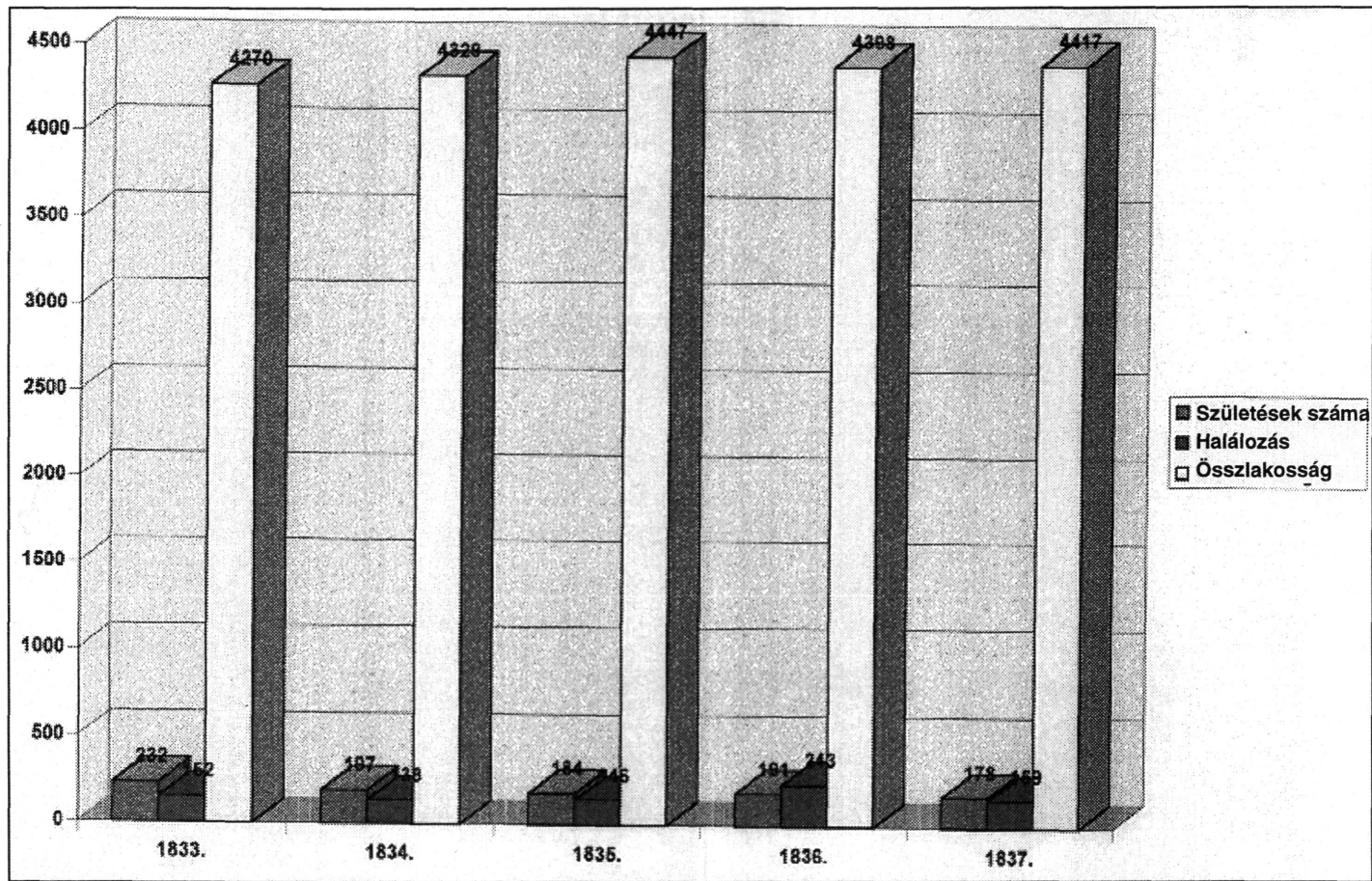
Társadalmi rétegződés 1930.

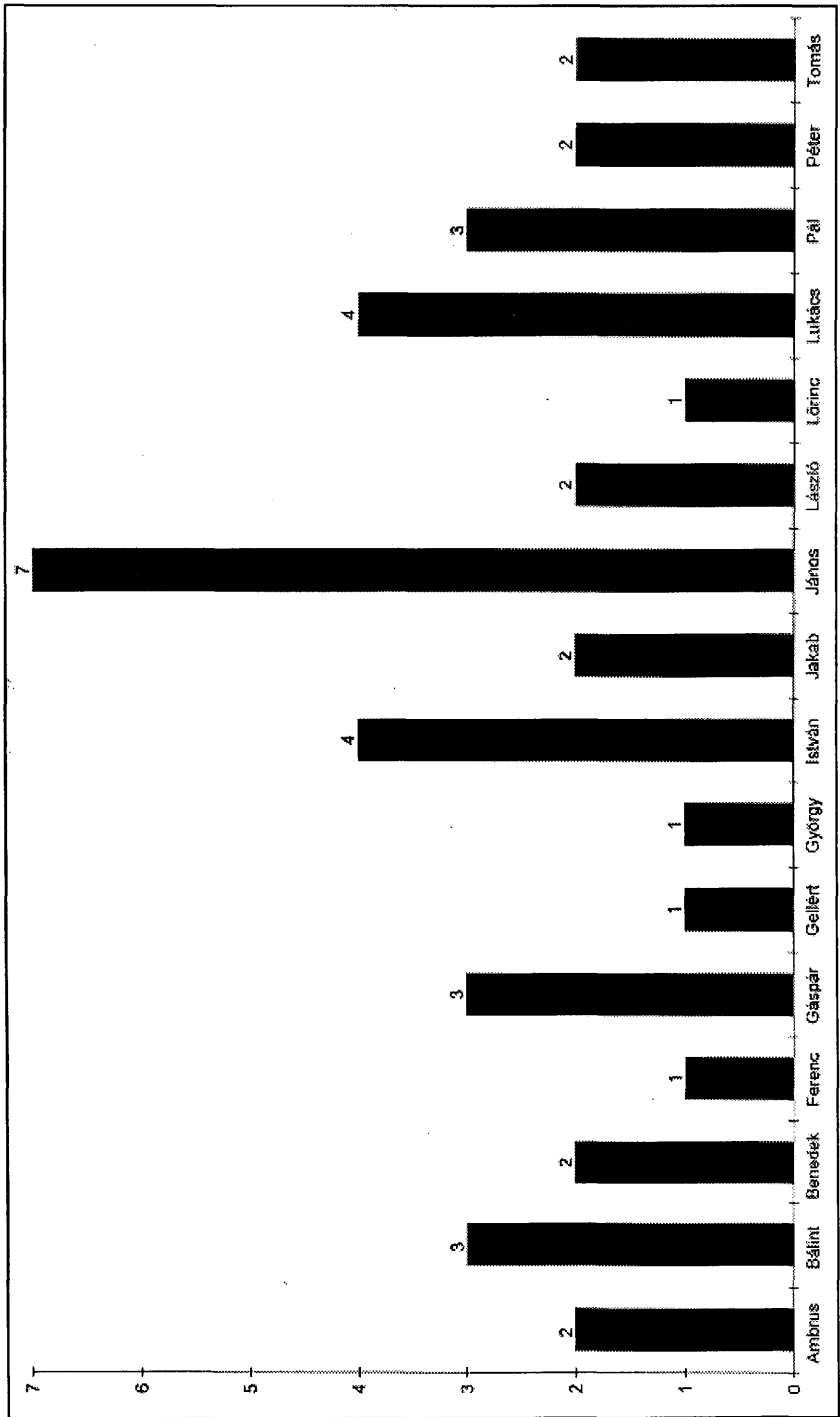
Házasságon kívül születettek aránya

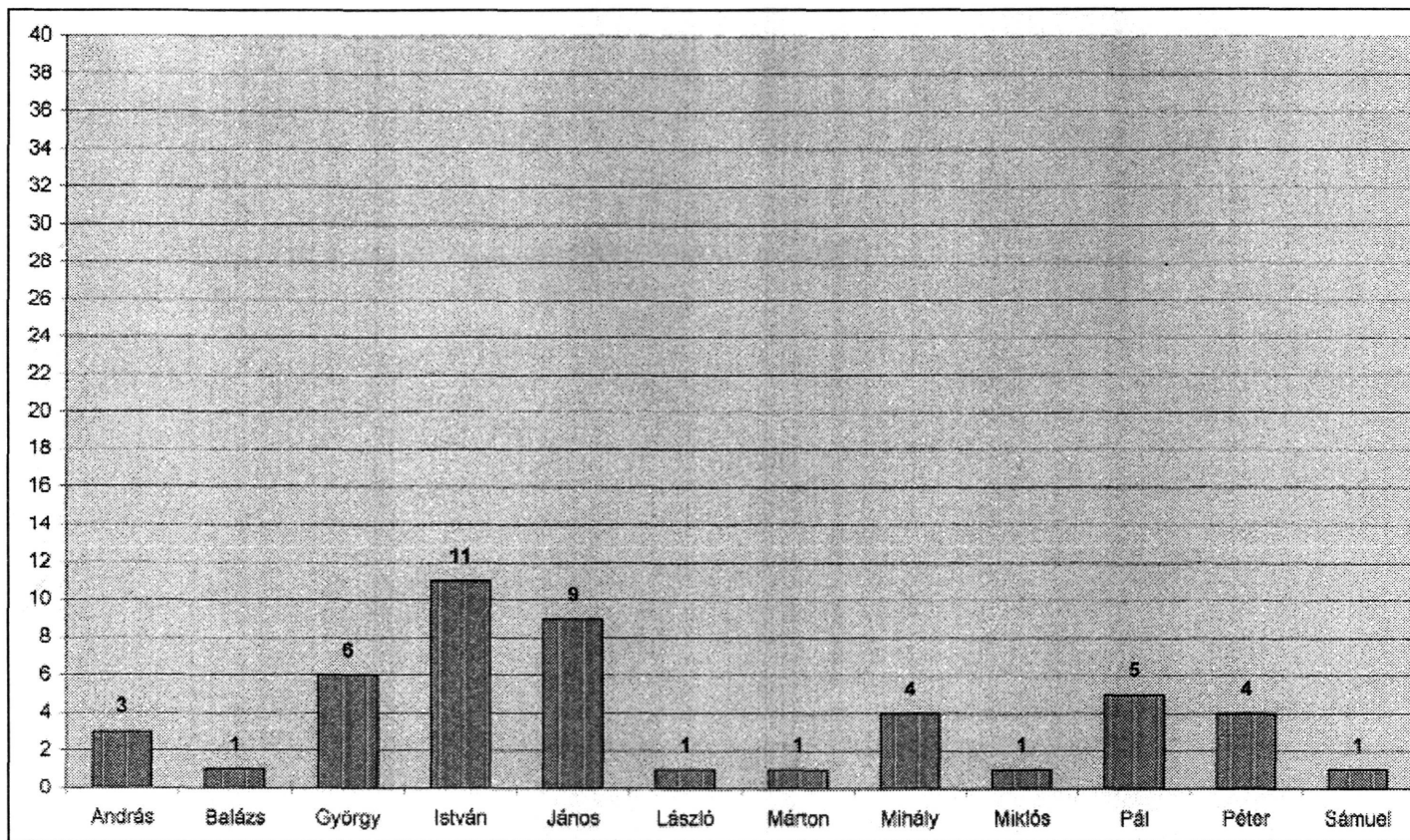
Születési arány 1833–1837 között

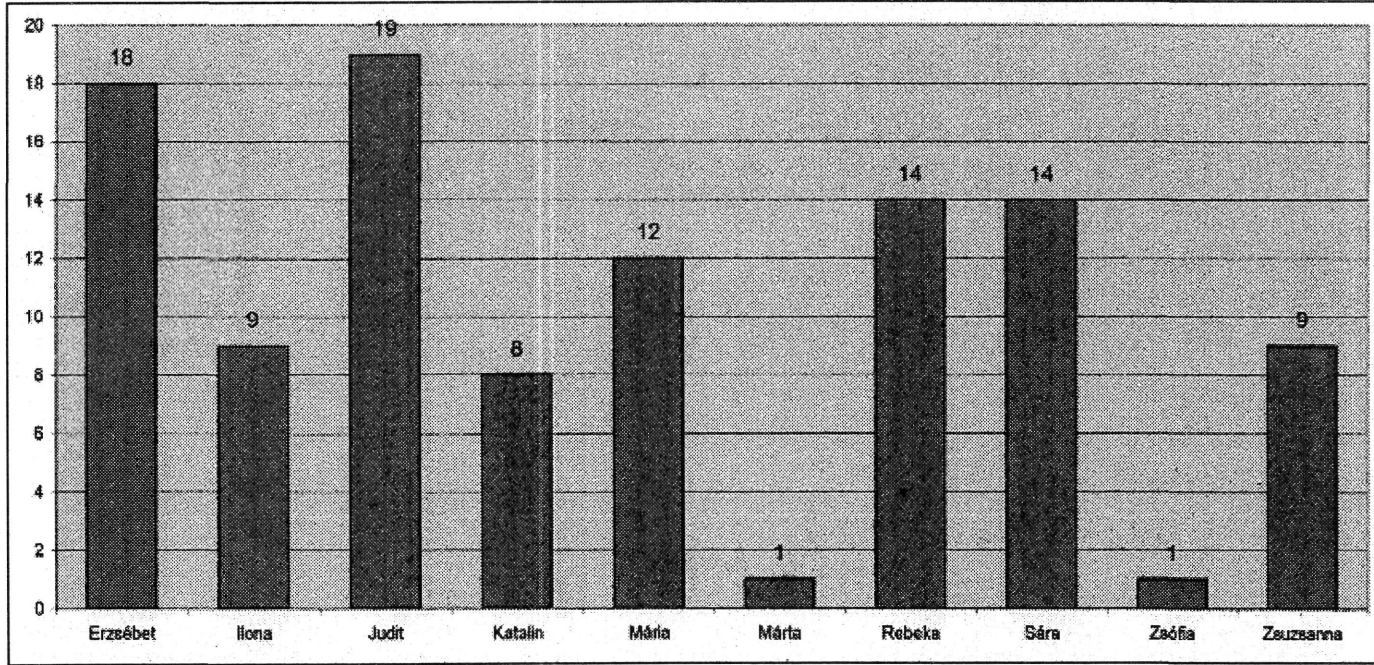
Férfiak keresztnévei, 1571.

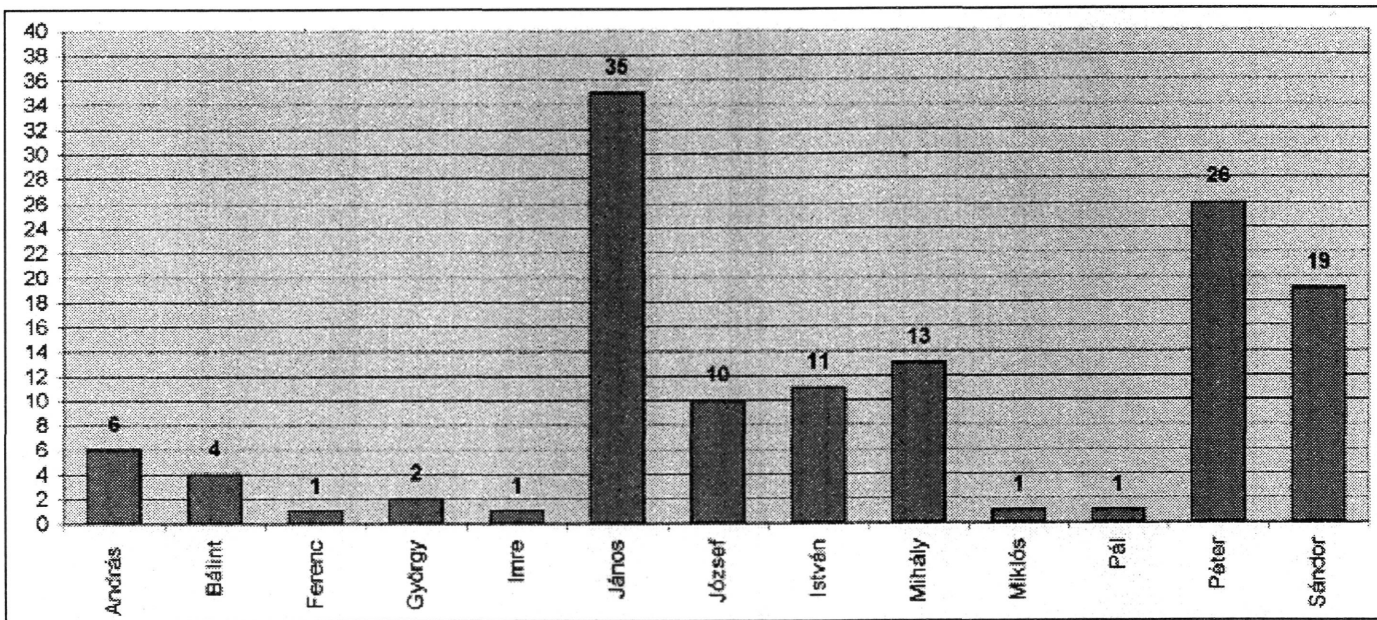
Névadási adatok 1719. fiúk

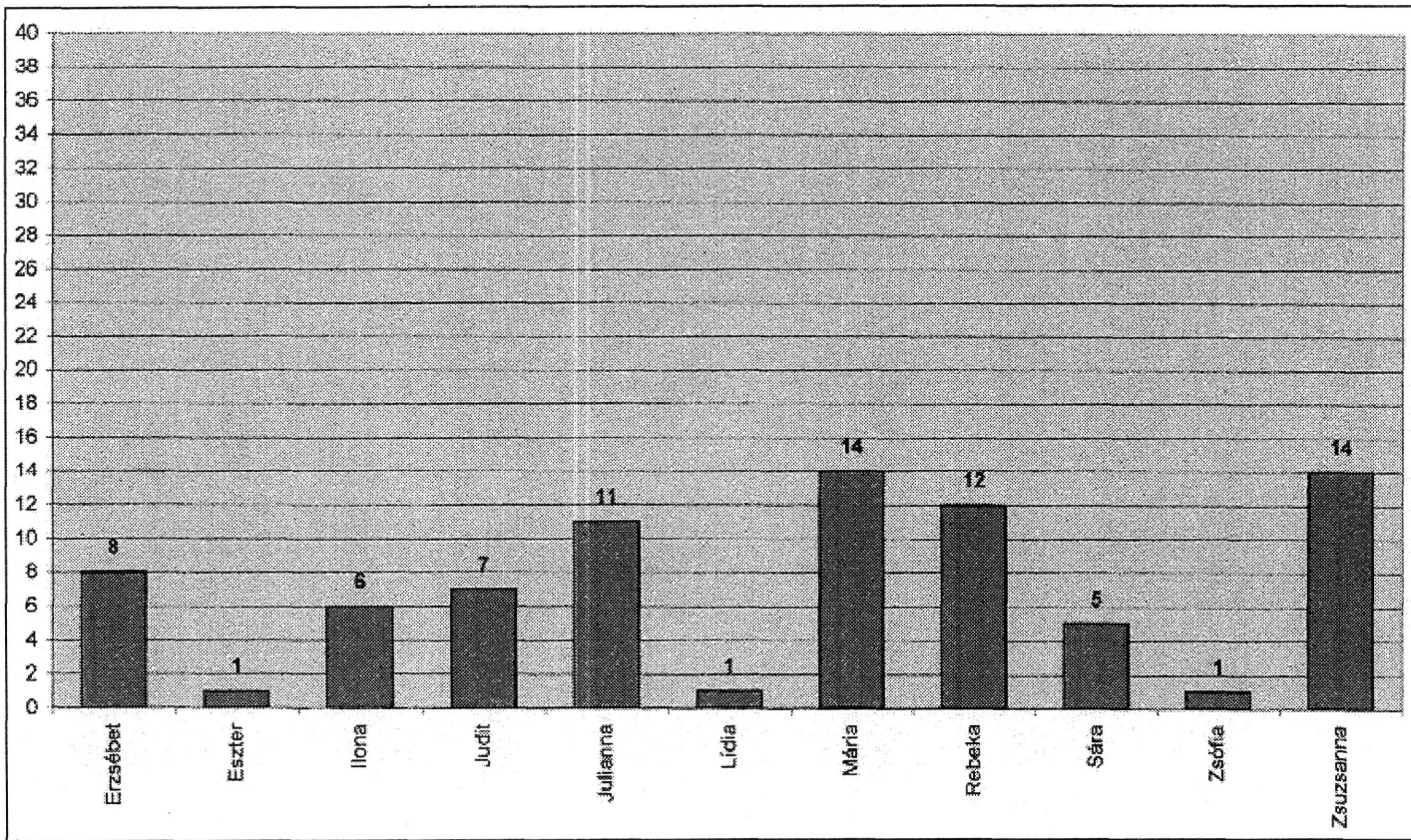
1793–94-es névadás, lányok

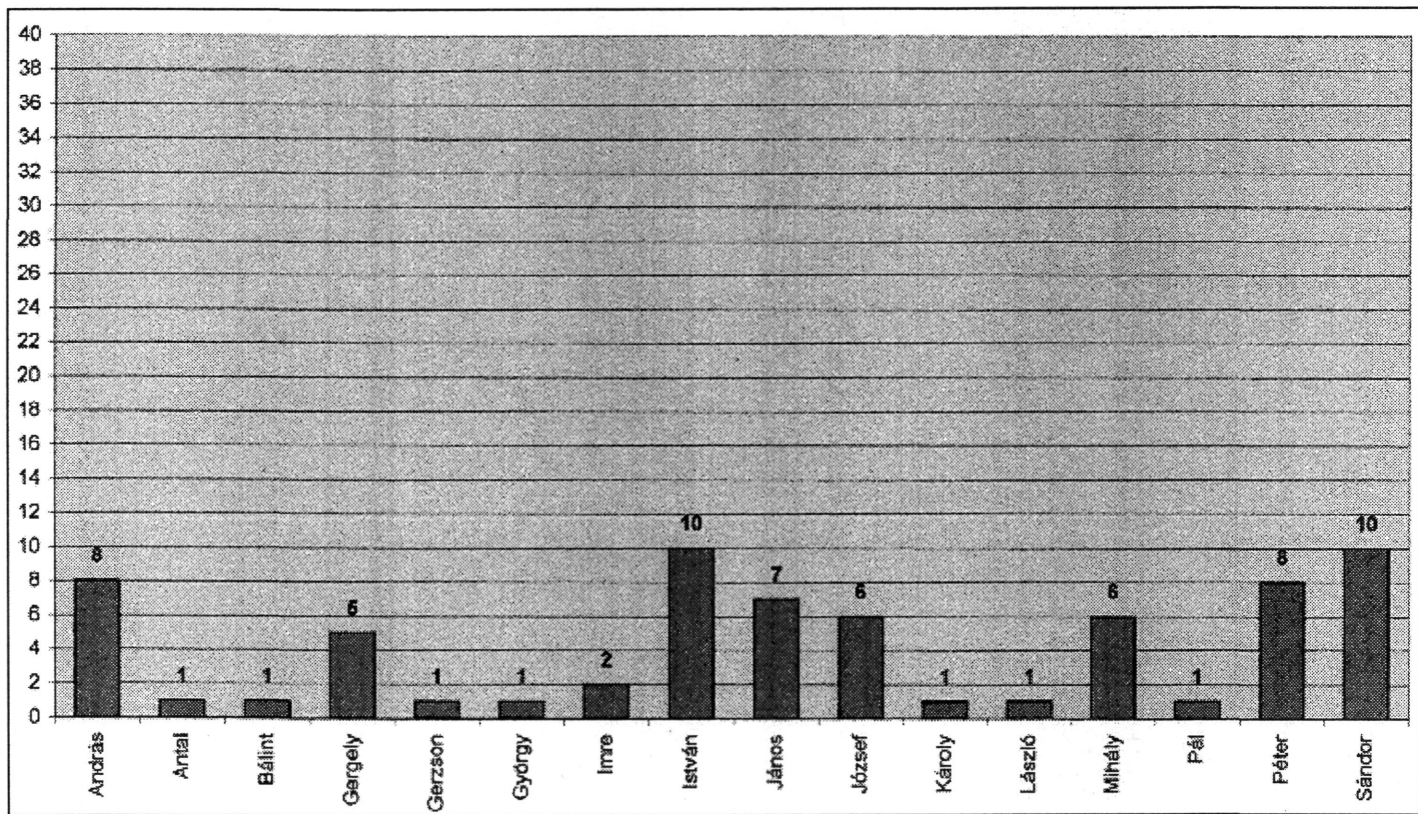
1793–94-es névadás, fiúk

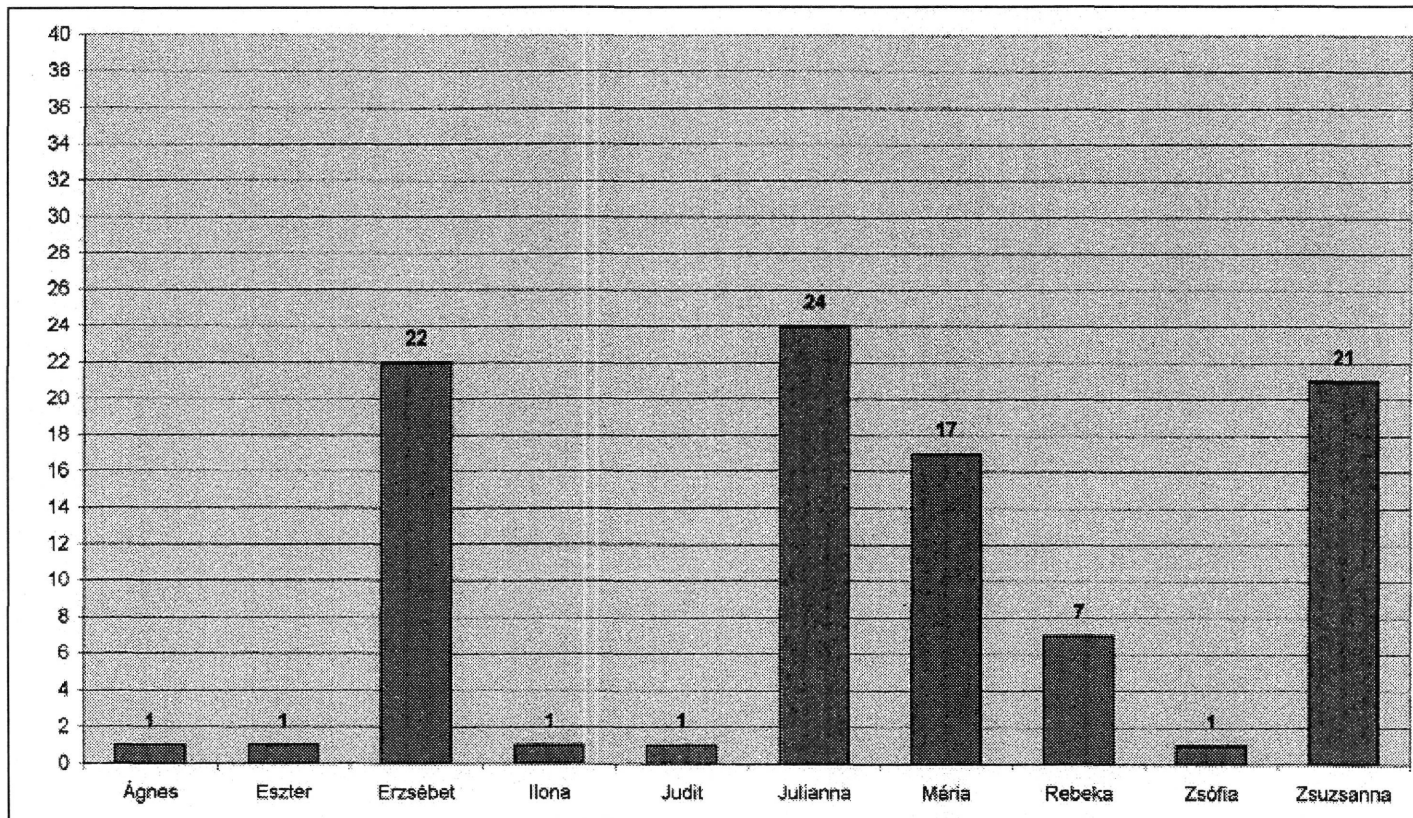
Névadási adatok 1828., lányok

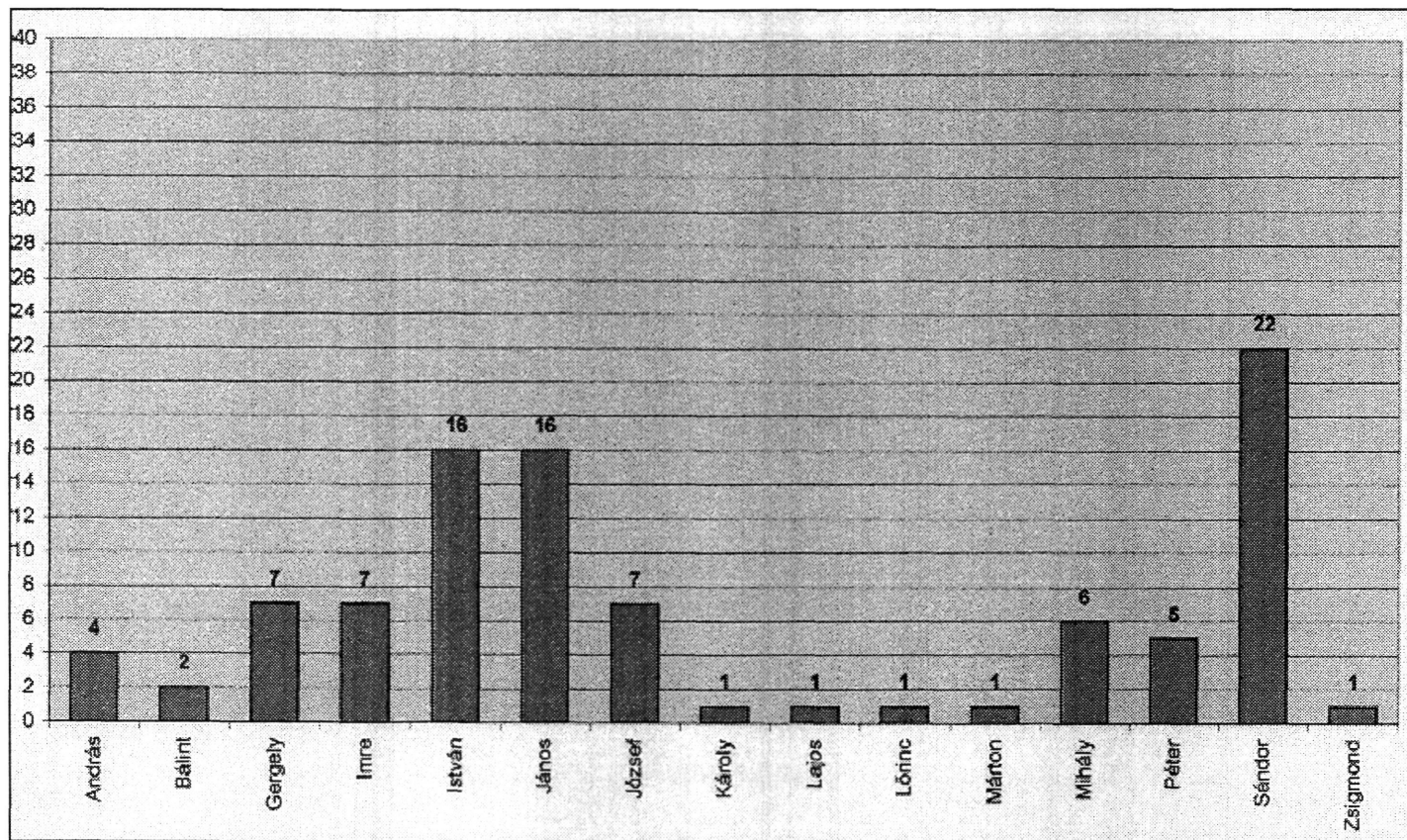
Névadási adatok 1828., fiúk

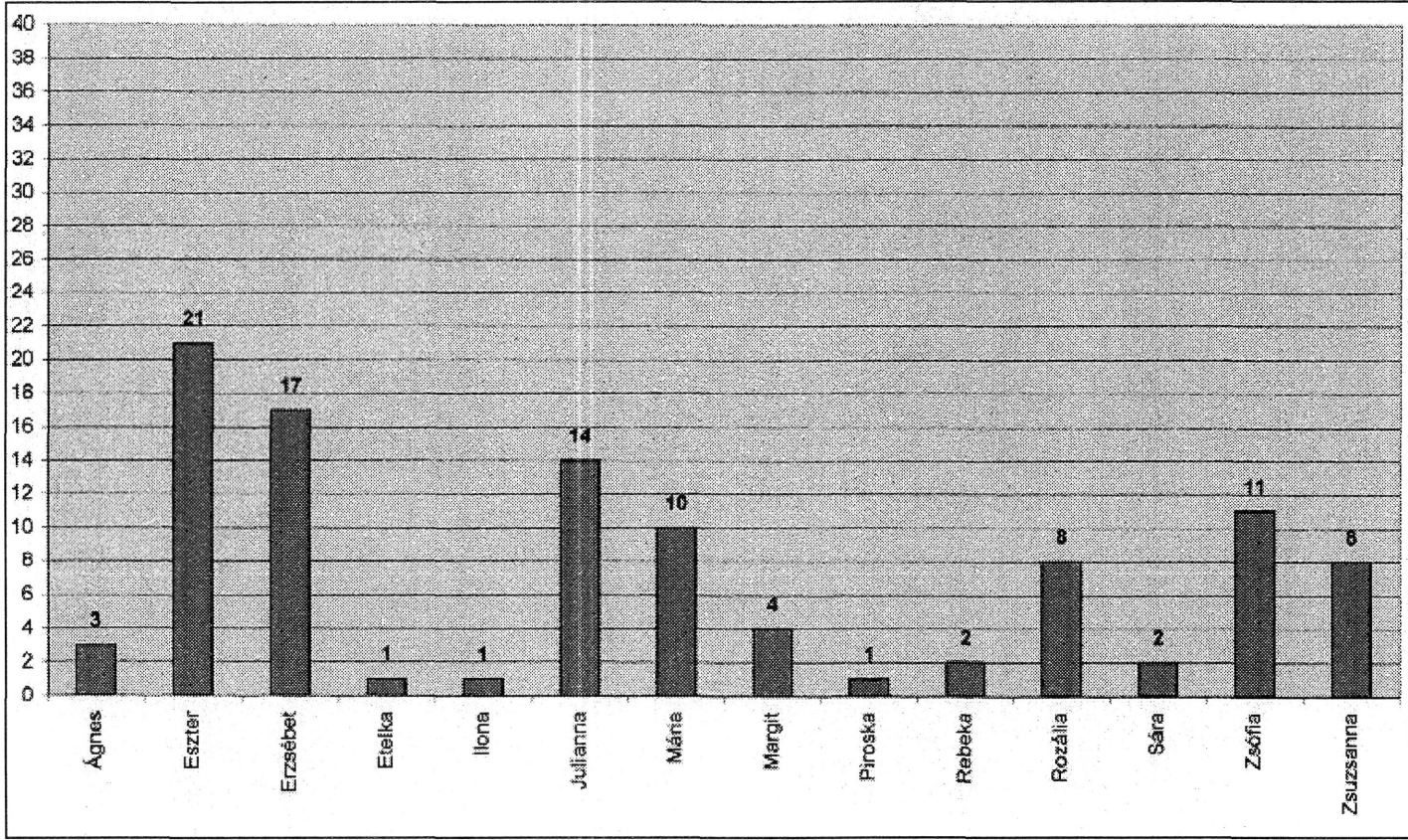
Névadási adatok 1850., lányok

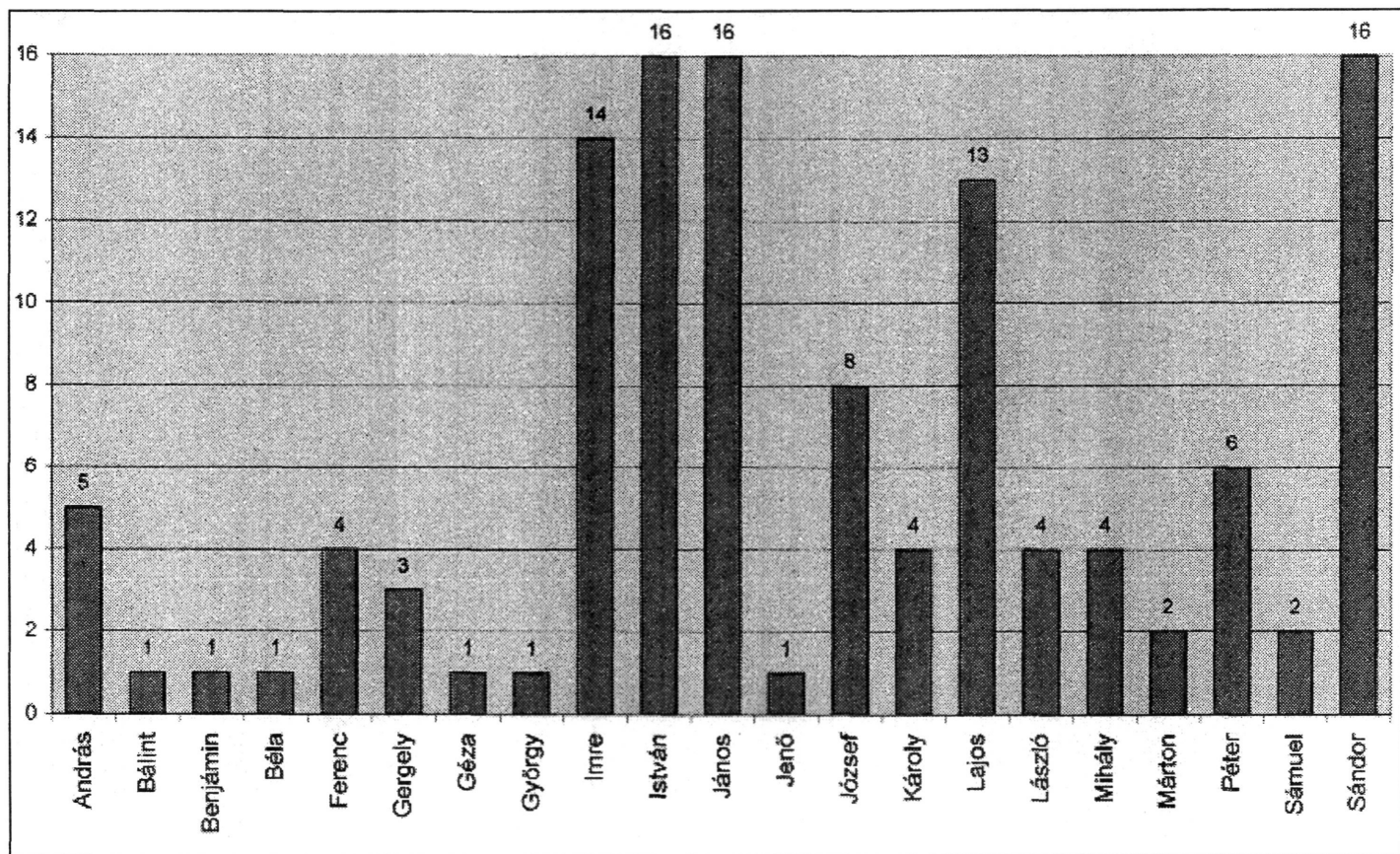
Névadási adatok 1850., fiúk

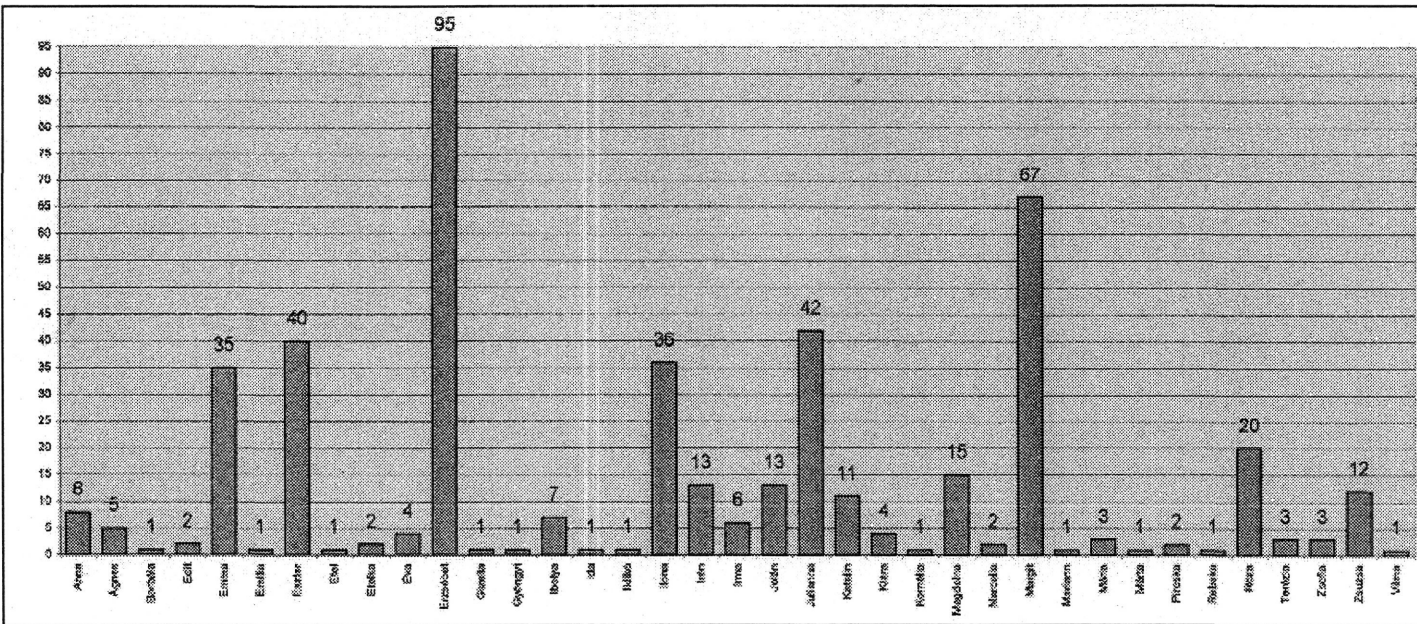
Névadási adatok 1890., lányok

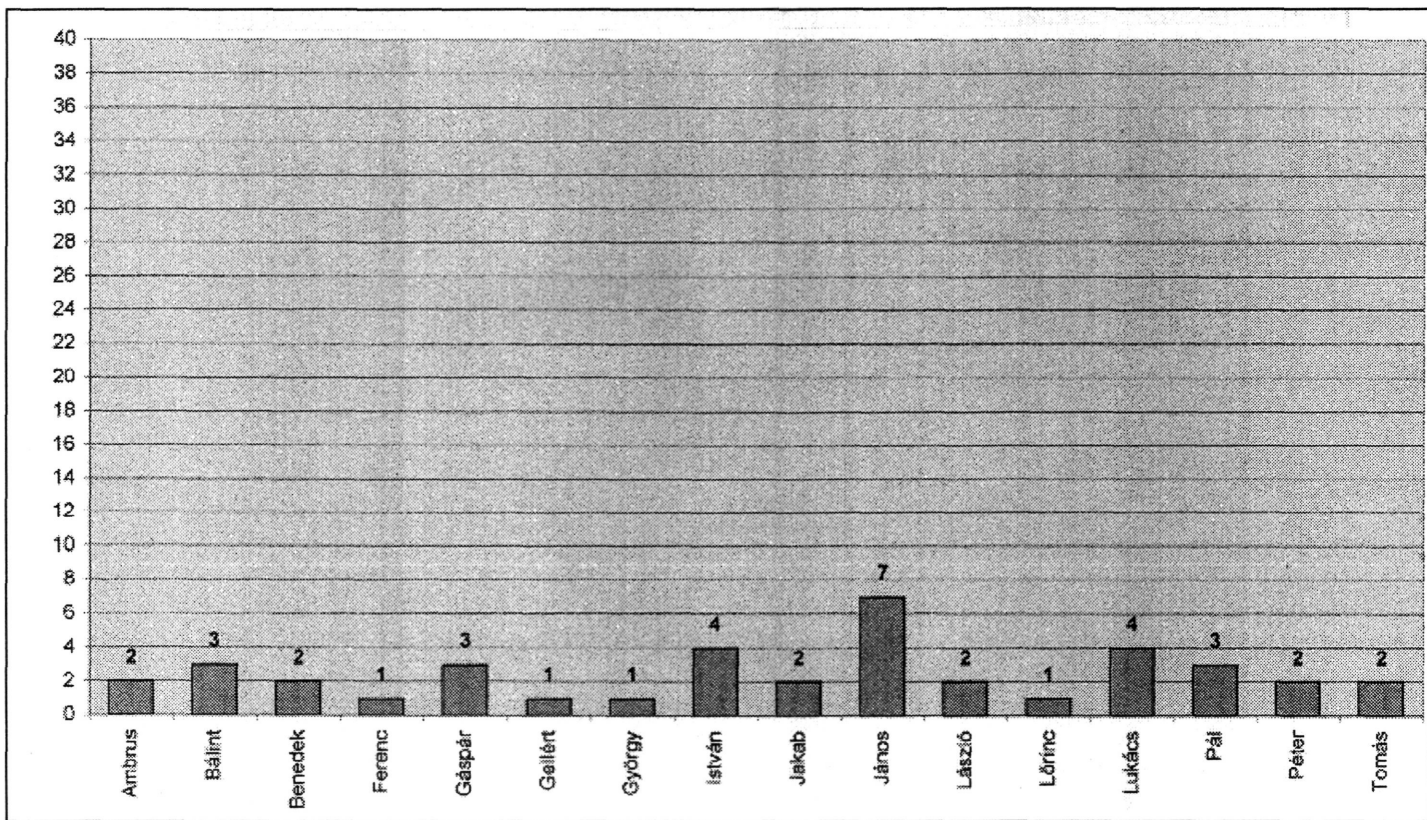
Névadási adatok 1890., fiúk

Névadás 1926–1943 között Varró Sándorné Bábanaplóájából, lányok

Névadás 1926–1943 között Varró Sándorné Bábanaplójából, fiúk

1790. 25 ^{to}	
<u>Helyes Babamák</u>	
12 ^a Aug. Vanja Mihályingé egy pár Csermári 2 ⁿ 1	
15 ^a Októbr. Vezsár Mihályosnék egy pár Csik 2 ⁿ 6	
15 ^a Octobr. Ugyan Csak egy pár Csermári 2 ⁿ 6	
Csi. Györgyénék	2 ⁿ 6
<u>Sommában 6. 12.</u>	

8. Kísérletben levőnek Pércise			
Bispi Kiváló v. szőlőn Kas; János Des születés pánadó Bónak. —, —,	17.	50.	—
Halalyb's Katárin. Rozák Györgnek. —,	17.	50.	—
Diszics. Thymus. Öcsölj Gerg. Bónak.	18.	12.	20.
Lóth Andras Vári János Kísérletnek.	19.	5.	20.
Bálint Mihály, Csahaj János Hadnagyok	19.	5.	20.
Okud: János, David János, Hadnagy: József, Lóth Bal Hadnagyok. —, —,	19.	17.	12.
Rányi János, Odo. Hadnagy. —, —,	20.	11.	—
Bálint Miklós, Cséti, v. gyászónak. —, —,	20.	14.	16.
Lóth Mihály, Szabó János Kocsisoknak.	21.	77.	12.
Szilágyi, Csizsák, J. Fojt János, Károly Hadnagyok	22.	20.	—
Késser Mihály, Csécs György, Bábák	22.	8.	—
János Mihály, Dikar, Bábák. —, —,	20.	9.	12.
Pékóknak, Pályának, Csécsnak. —, —,	21.	1.	20.
Rányi, Malas, Csécsnak. —, —,	21.	2.	9.
Summában.		—	2012. 218.

Bábabérek 1804-ben

1. számú melléklet az 1.001/1940. B. M. számú rendelethez.

1944 XII 1-től - 1942 - 1943 III 22
ig

Bábanapló.

A bába neve:

Barró Lászlóné Gidai Ertes

A bába születési éve:

1900.

A bába oklevelének (tisztifőorvos által történt képzésének) kelte:

1923 Budapest.

Keresztelési jegy.

Szülék neve, életkora vallása és lakóhelye	A g y e r m e k					Észrevétel
	ne ve	születésének ideje	keresztelésének ideje	esketésének ideje	halálának ideje	
Kabó Lajos <i>ny. félév.</i> Esztergom <i>ref.</i> II. külső rész.	Péter	1938				
	Mihály	aug. 13.	sept. 11.			

E keresztelési jegy azon esetben, ha a gyermek előbb kereszteltetik meg, az állami anyakönyvvezető elől felmutatandó s aztán a szülék által gyermekök születési idejének nyilvántartása végett megőrzendő.

Füzesgyarmat, 1938. év. *september* hó. *11.* napján.

Rispaus

P. lelkész.